

EGYETEMI TANÁROK
A HADBAVONULT
EGYETEMI POLGÁROKHOZ!

SZERKESZTI

GRÓSZ EMIL dr.

EGYETEMI TANÁR

ELSŐ FÜZET

FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IROD. INTÉZET KS KÖNYVNYOMDA

KIADÁSA

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

EGYETEMI POLGÁKOK!

Két és fél éve cserélték fel a könyvet a fegyverrel. Két és fél éve távoztatok az *Alma Matertől*, hogy hazáért és királyért küzdjetek.

Ellenségeink nem fogadták el a felajánlott tisztességes békét. Újabb áldozatokra, újabb harcokra van szükség. De a végleges győzelem, mely az áldásos béke forrása, nem fog elmaradni! S akkor az egyetem tanárai azon lesznek, hogy a mulasztásokat pótolhassátok. Addig is úgy érezzük, hogy az érintkezést a tudomány műhelyével számotokra meg kell könnyítenünk. Ezen cél szolgálatában áll e szerény füzet, mely nektek szellemi táplálékot visz.

Az egyetem mind a négy fakultása képviselve van – az egyetem egységének jeléül, fogadjátok az *Alma Mater* ez üdvözlétét szívesen s élethalál harcunkban ne feledjetelek egy percre sem, hogy ellenségeink számbeli túlsúlyát legbiztosabban a tudomány fegyvereivel s erkölcsi fölényünkkel ellensúlyozhatjuk.

A Ti kezeitekben van a jelen megmentése s a jövő biztosítása. Küzdelmeitekért, szenvedéseitekért az egész nemzet hálájára számíthatok.

Isten védjen, áldjon s vezéreljen győzelmes harc után, békés tudományos munkára az *Alma Materhez* vissza !

Budapest, 1917 februárius hó.

GRÓSZ EMIL dr.

egyetemi
tanár.

A MAGYAR KIRÁLYKORONÁZÁS JELENTŐSÉGE.

Dr. MIHÁLYFI ÁKOS, rector magnificus beszéde az egyetem
díszközgyűlésén 1917 január 22-én.

A mai közgyűlést motu proprio hívtam össze, – szívem, hazaszeretetem, dinasztikus érzésem sugallatából. Éreztem, hogy hazánk első főiskolája – első múltját, kiváltságait, tanárai és tanulóifjúsága számát tekintve – a magyar király megkoronázása után rendes működését addig meg nem kezdheti, amíg a koronás király iránt le nem rója alattvalói hódolatát; éreztem, hogy a koronázás az első félévet követő szünet alatt történvén meg, a második félév első hivatalos cselekménye csak ezen közgyűlés lehet, amelyen a tanári kar és az ifjúság hódol Magyarországnak fölkent és megkoronázott apostoli királya előtt.

Egyetemünk a királyi jelzöt nem hiába viseli címében. Dicsőült Mária Terézia inaugurale diplomája óta Pázmány egyetemét a magyar királyok vették kegyükbe és pártfogásukba, nem szüntetve meg az egyetem alapítványi jellegét, sőt Mária Terézia épen ezen az alapon fejlesztette, dotálta, látta el az egyetemet valóban fejedelmi alapítványokkal. Egyetemünk hálás kegyelettel őrzi Mária Terézia, I. Ferenc, V. Ferdinánd és I. Ferenc József emlékét, akik királyi kegyelmük bőkezűségével halmozták el ezt a

királyi egyetemet. Teljes bizalommal tekintünk a jövőbe is. Dicsőén uralkodó apostoli királyunk, IV. Károly Ő Felsége, már trónralépésének első napjaiban a legfényesebb, mindnyájunk szívét-leikét meghódító tanújelét adta annak, hogy őseinek trónjával uralkodó erényeiket is a legkiválóbb mértékben örökölte. Eleve meg lehetünk tehát arról győződve, hogy miként a tudomány csarnokai általában hathatós királyi pártfogót találunk IV. Károly Ő Felségében, úgy a mi egyetemünk is, mint amelyet egyik legdicsőbb őse, Mária Terézia emelt királyi egyetemmé, érezni fogja királyi kegyelmeinek bőségét.

Egyetemünk a királyi jelzőt egy más szempontból sem hiába viseli címében: tanári karának és ifjúságának királyhűsége is királyivá avatja egyetemünket. Tanárai a katedrákról hirdetik, hogy hazaszeretet és királyhűség a magyarnál elválaszthatatlan fogalmak. A hallgatóság pedig jurat in verba magistri, ezen elvet illetőleg esküszik tanárai szavára.

A mai díszközgyűlés is, amelyre a tanári kar és az ifjúság ily nagy számban megjelent, minden szónál ékebben bizonyítja a bpesti királyi magyar egyetem dinasztikus érzelmeit.

I.

Még mindig lelkem előtt áll a királykoronázás káprázatos fénye és lélekemelő magasztossága, amely hazánk története egy új korszakának, bízva hisszük és reméljük, boldog és fényes korszakának csodálatos fényű hajnalhasadása. —.

IV. Károly magyar király fejére tették Szent István koronáját s a koronázás által Magyarország apostoli királyává avatták. Látva ezt a szent koronát, gondolatom a múltba repül vissza, a hősök korába, legendás világba. És hallok a legendát, hogy az örök városban a Laterán palotában II. Szilveszter pápának álmában angyal jelenik meg, aki figyelmezteti őt, hogy azt a koronát, melyet a lengyel fejedelem számára készíttetett, másnak tartsa fenn; Pannóniából jön egy küldöttség a magyarok fejedelme részéről, aki népét keresztény hitre térítette és most királyi koronát kér a kereszténység atyjától.

Ez a legenda színes fátyola; a valóság az, hogy csakugyan küldöttség ment Rómába, amely előadta az István fejedelem által végzett nagy apostoli munkát; annak helybenhagyását és a fejedelem számára királyi koronát kért. II. Szilveszter pápa teljesítette a kérelmet s az általa adott koronával koronázták meg Székesfehérvárott első szent királyunkat. Szent István ezzel a magyar királyság megalapítója.

Álljunk meg e tény szemléleténél egy pillanatra; adózzunk csodálattal első szent királyunk mély-séges bölcseségének és előrelátásának, mellyel nemzetének jövőjét sziklaszilárd alapokra fektetve biztosította. Úgy vélem, hogy Szent István három irányban vezette gondviselésszerűen nemzete sorsát. Első, hogy kereszténnyé tette. Nemcsak az ő egyéni hitbeli meggyőződése és ebből fakadó apostoli buzgósága, hanem nagy politikai nézőpontok is Vezették a királyt a térítés munkájában, sőt épen ezen politikai szempontok a nemzet jövőjének biztosítását illetőleg bírták arra, hogy

még kényszereszközöktől se riadjon vissza a térítésben. A Koppány-lázadás mindenesetre első-sorban innét magyarázható.

Szent István lelke meglátta azt, hogy kis nemzete új hazáját csak úgy biztosíthatja magának, ha beleéli magát abba a világnézetbe, melyet a keresztény vallás adott Európának. Amíg a magyar kereszténység nem lett, nem számíthatott arra, hogy Európa bármely népe magával egyenrangúnak tekintse s arra érdemesnek tartsa, hogy vele érintkezzék. Ha pogány marad, Európa népei előbb-utóbb kereszties hadjáratot indítanak ellene; a XI. században már oly erős a keresztény szellem Európában, hogy nem tűri meg a kereszténységet mereven visszautasító pogány népet határai között.

De hasonlóan mély bölcsességre vall – s ezért is örök időkre hálás lehet a szent király iránt a magyar nemzet – Szent István királynak válaszkriszténység két szertartása között. Nyugatról a római, délről s részben északról a görög szertartású kriszténység vette körül a magyarok új hazáját; mindenesetre mindkét szertartás papjai és igehirdetői megfordultak térítők gyanánt a magyarok között. Gondviselészerű volt a szent király választása, aki a kriszténység római szertartásának elfogadásával nemzetét a Nyugathoz kötötte. Keleten már Photius beledobta a kriszténységbe az egyenetlenség és forrongás üszkét, melyet ideiglenesen elfojtottak ugyan, de eloltani nem tudtak; alig egy-két évre Szent István halála után az egyenetlenség újra kitört, Cerulárius Mihály a görög szertartású kriszténységet elszakította Rómától. A görög

egyház elszakadva az egység fejétől, csakhamar behódolt a világi uralkodóknak, akik a görög szertartású egyházat a szlavizmus, később a pán-szlávizmus uszály hordozójává tették.

Ki tudja, megőrizte volna-e a magyar nemzeti függetlenségét? ki tudja, volna-e a magyarnak ma saját nyelve, ha annak idején Szent István nem a pápától, hanem a bizánci pátriárkától kérte volna a hithirdetőket és a keresztény egyház szervezését? Bármily paradoxonnak tűnik fel, mégis igaz, hogy a római szertartású kereszténység a maga latin liturgiájával az egyes népek függetlenségét, nyelvük és irodalmuk fejlődését nem akadályozta meg; míg a görög szertartású kereszténység révén számos kis nép beolvadt a szláv néptengerbe, elfeledve saját nyelvét, elvesztve függetlenségét.

Szent királyunknak harmadik gondviselészerű ténykedése az, hogy a királyi koronát a pápától kérte; ezzel ugyanis biztosította kereszténnyé lett népének nemzeti önállóságát a nyugati hatalmakkal szemben.

Minden kor eseményeit az illető kor szelleme szerint kell megítélni. A X. század végén és a XI. század elején Nyugaton már ki volt építve a hűbérrendszer, meg volt alapítva a világalomra törő római császárság.

Szent Istvánnak tulajdonképen a római császártól kellett volna kérnie a magyar királyság elismerését, és ez azon kor viszonyai szerint nem történhetett volna meg másképp csak úgy, hogy a császárnak, a világ urának hűbérese lesz. Szent István azonban gondviselészerű lépésre határozta el magát, a római császár megkerülésével a

pápához fordult, attól kért koronát s ezzel attól kérte a királyság elismerését. Ily módon megőrzi nemzete függetlenségét. Igaz, hogy a középkor szelleme az ő lelkét is átjárja; érzi, hogy ennek a kis népnek előbb-utóbb hűbéresnek kell lennie. Halála előtt felajánlja tehát népét, országát hűbérül a mennyek királynéjának, a magyarok Nagyasszonyának. Ezzel a középkor felfogásának is eleget tesz; viszont biztosítja a magyar nemzet függetlenségét minden földi hatalommal szemben. A Patrona Hungáriáé lett védője a magyar nemzet önállóságának. Viszont Szent István iránt a magyar nemzet hálás századokon át, a mai napig; háláját bizonyítja a rajongásig menő tisztelet, mellyel szent jobbját és koronáját körülveszi.

II.

Akikkel csak beszéltem a koronázás után, mind úgy nyilatkoztak, hogy ez a ragyogó ünnepség álomnak tűnt fel előttük, amely visszavitte őket a középkorba. Valóban a koronázás szertartása egy XI-ik századbéli kép a XX. század keretébe illesztve, jobban mondva a középkorból érintetlenül fennmaradt szertartás, amelyből a középkor vallásossága, felfogása, világnézete árad felénk. Ennek a szertartásnak egész jelentőségét és mélységét csakis a középkor hitével és felfogásával érthetjük meg.

A középkor alapigazság gyanánt vallotta, hogy minden hatalom az Istentől van: *omnis potestas a Deo*. Még pedig a kora középkor, miként a legfőbb egyházi hatalmat, úgy a legfőbb világi

hatalmat is közvetlenül az Istentől származtatja. Akár választják a királyt, akár örökösödés révén száll a jog a királyi hatalomhoz egyik ágról a másikra: a királyi hatalmat nem a választók adják, sem az örökösödés, ez felülről adatik: *omnis potestas a Deo*. S ezért a királyok nem a nép, hanem az Isten kegyelméből valók, *ex Dei gratia*, még a nép által választott vagy az örökösödés révén királyi méltósághoz jutott uralkodók is.

Hogy az egyházi hatalom közvetlenül Istentől van, ezt az Ordo szentsége mindenki előtt világossá, tette. Egyházi ténykedések, főleg a szentségek kiszolgáltatása csak akkor érvényes, ha az illető föl van szentelve. A főszentelésben ugyanis maga Isten adja meg a hatalmat. Ez az egyház hite. Ennek a mintájára megalkotta a középkor a koronázás szertartását, amely a középkor felfogása szerint nemcsak jelképezi, hanem egyszersmind meg is adja a királyi hatalom teljességét; nemcsak jelképezi azt, hogy *omnis potestas a Deo*, hanem a királyi hatalmat a megkoronázandó király számára az egyház könyörgésével Istentől leesdekli. A koronázás szertartása teljesen vallási szertartás, sőt valóságos *sacramentale*, szentelmény, amely által a király Isten fölkentje lesz, kivéttetik a laikus rendből, egy magasabb rendbe vétetik föl, *persona sacra* lesz, innét a *sacratissima maiestas* címzés is. A koronázás szertartása a pap- és püspökszentelés szertartásai után készült, mintegy ezzel is jelzi a középkor, hogy a királyt Isten küldöttének, Isten fölkentjének, bizonyos tekintetben hierarchának tekinti. Lássuk főbb vonásaiban a koronázás szertartását.

A koronázás is, miként a papszentelés, misével kapcsolatos, azzal a különbséggel, hogy a papszentelés összes cselekményei a mise szertartásai közé vannak illesztve, míg a koronázás szertartásainak egyik része közvetlenül a mise megkezdése előtt végeztetik, másik része miseközben a Graduale után. Egyébként a koronázás és a pap, illetve püspökszentelés szertartásai között rendkívül nagy a hasonlatosság.

Miként a papszentelést megelőzi az ú. n. *scrutinium*, amelyben a püspök a fölszentelendő méltóságáról szerez meggyőződést, úgy a koronázást megelőzőleg is megkérdi a koronázó érsek a jelenlévőket, méltónak találják-e a megkoronázandót a királyi tisztségre (*Scitis illum esse dignum et utilem ad hanc dignitatem?*). Miután kérdésre a jelenlévő püspökök egyike megnyugtató feleletet adott (*Et novimus et credimus eum esse dignum et utilem ecclesie Dei et ad regimen huius regni*); a koronázó érsek intelmet intéz a megkoronázandó királyhoz, épúgy mint a pap- és a püspökszentelésnél. Ezen intelemben tömör mondatokban figyelmezteti a királyt jövő kötelességeire. Érdemesnek tartom szórul-szóra idézni ez intelmet, mert beszédes bizonyítéka annak a bátorságnak, amellyel az egyház a királyokhoz is intézi figyelmeztető szavát. Az intellem így hangzik:

«Kegyes fejedelem, ma a mi kezünkből, akik a jelen ténykedésnél az Üdvözítő Krisztus méltatlan képviselői vagyunk, a szent fölkenésben részesülsz, s az ország jelvényeit veszed át, ezért helyénvaló, hogy előbb felhívjuk figyelmedet a sok nehézségre, amely hivatásoddal jár. Ma elvállalod

a királyi méltóságot és magadra veszed a reád bízott hívő népek kormányzásának gondját. A halandó emberek között valóban dicsőséges ez a méltóság, de egyúttal sok bajjal, fáradsággal és gonddal jár. Gondold meg azonban, hogy minden hatalom az Úr Istentől van, aki által a királyok uralkodnak és a törvényhozók igazságosan ítékeznek; és neked is egykor a gondjaidra bízott nyájról számot kell majd adnod az Úr Isten előtt. Elsősorban a jámborságot őrizd meg; Uradat, Istenedet teljes elmédből és tiszta szívből tiszteljed; a keresztény hitet és a katolikus vallást, melyet bölcsődtől fogva vallottál, tartsd meg sértetlenül mindvégig és erődhöz képest védelmezd meg minden ellenséggel szemben. Az egyházak elöljáróit és a többi papokat részesítsd az őket megillető tiszteletben. Az egyház szabadságát mindig tartsd szem előtt. Mindenkiel szemben rettenthetetlenül szolgáltsd igazságot, amely nélkül semmiféle társadalom nem állhat fenn sokáig. A jókat jutalmazd, a gonoszokat büntesd érdemeik szerint. Az özvegyeket, árvákat, szegényeket és gyöngéket oltalmazd meg minden elnyomástól. Mindenki iránt, aki hozzád fordul, légy jóságos, kegyes és kedves, királyi méltóságodhoz megfelelően. És úgy cselekedjél, mint aki uralkodásoddal nem annyira a magad, mint inkább az egész nép javát keresed és mint aki jócselekedeteidért nem itt e földön, hanem a mennyben vársz jutalmat. Ezt adja meg neked az, aki él és uralkodik, Isten mindörökkön örökké. Amen.»

Az intelem után a püspökszet élésnél a fölszentelendő püspök húségesküt tesz a pápa iránt,

a koronázásnál pedig a megkoronázandó király arra esküszik, hogy népének törvényt, igazságot és békét szolgáltasson és szerez, az egyházaknak adott kiváltságokat fenntartja, egyházi és világi méltóságoknak és híveinek a kellő tiszteletet megadja. (Iuramentum justificatioe et pacis.)

Ezen eskü után az érsek egy könyörgést mond. Majd a király az oltár lépcsőire borul, a koronázó érsek pedig a segédkező papsággal elmondja a mindenszentek li tani áj át, mindez ugyanúgy történik, mint a pap- és a püspökszentelésnél, sőt a litánia végén áldókönyörgést mond a király felett is, azzal a különbséggel, hogy a pap- és püspökszentelésnél háromszoros (ut hunc electum benedicere, sanctificare et consecrare digneris), a királykoronázásnál csak kétszeres ez a könyörgés (ut hunc electum in Regem coronandum benedicere et consecrare digneris).

Erre következik a koronázás egyik leglényesebb cselekménye, a katechumenok olajával való megkenés. A koronázó érsek a szent olajjal megkeni a király jobb kézcsuklyóját, jobb karcsuklyóját és vállközét; a kenés közben két könyörgést mondva, amelyekben a Szentlélek kegyelmét esdi le a királyra, hogy híven teljesíthesse uralkodói kötelességeit, hogy országának és népének bátor, igazságos, hűséges, előrelátó és fáradhatatlan kormányzója, az igazságosság gyakorlója, az erények jutalmazója, a bűnök büntetője, az anyaszentegyház és a keresztény hit védelmezője lehessen.

És ezzel a koronázás első része véget ér, kezdetét veszi a koronázó mise.

Mise közben a lecke, illetve a Graduale után

megy végbe a koronázás második, legszínesebb észé: a királyi jelvények átadása (traditio instrumentorum), teljesen a pap- és püspökszentelés mintájára. Á fölszentelés után átadják a kelyhet, papi ruhákat, a püspöki jelvényeket az újonan fölszentelteknek. Így a koronázó érsek is átadja királyi jelvényeket: a kardot, a koronát, a jogart az immár föl Kent királynak, mindegyik jelvény átadásával kapcsolatosan egy-egy könyörgést mond, amely ezen jelvények szimbolikáját domborítja ki.

Nevezetes a kard átadása. Az oltárról veszi a mezítelen kardot az érsek s kezébe adja a királynak, aki kézben tartja, míg az érsek elvégzi a kard átadását kísérő imát. Ezután a kardot hüvelyébe teszik s az érsek felköti a kardot a királynak, zen közben ezen jellegzetes szavakat mondja:

«Kösd fel oldaladra kardodat, leghatalmasabb és emlékezz arra, hogy a szentek nem karddal, Hanem hit által győzték meg az országokat».

Most a király kihúzza a kardot és egy-két kardvágást végez, mintegy azonnal gyakorolva királyi hatalmát. Ez a cselekmény hasonlít a püspökszenteléshez, ahol az újonnan fölszentelt püspök áldást oszt.

Érdemes fölemlíteni, hogy a kardot és a jogart a királynak az érsek adja át a királynak, míg a koronát a római Pontificale rubrikája szerint az összes segédkező püspökök is megérintik, miközben az érsek azt a király fejére teszi. Ez a rubrika adta főleg a lehetőségét annak a nálunk később kifejlődött szokásnak, hogy az érseken kívül a nádor megérintse a koronát, illetve az érsekkel együtt tegye a király fejére.

Mikor az érsek a koronát a király fejére teszi, e szavakat mondja: «Fogadd az ország koronáját, melyet bár méltatlan, de mégis püspöki kezek tesznek fejedre az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében és tudd meg, hogy ez a szentség glóriáját és megkülönböztetést és erőt jelent és ne feledd, hogy ezáltal a mi munkánk részesévé leszel. Tudniillik miként mi az emberek benső, lelki ügyeinek vagyunk őrei és vezetői, akként légy te igaz tisztelője Istennek e világ dolgaiban és állj mindig Krisztus egyháza mellett, mint annak bátor védője minden ellenségeskedéssel szemben és ennek az országnak, melyet Isten adott neked és melyet a szent, apostoloknak és minden szenteknek nevében a mi áldásunk bíz kormányzásodra, légy hasznos vezére és áldást-hozó uralkodója; hogy a szent hősök között minden erények gyöngyeivel ékesen, az örök boldogság jutalmával megkoronázott an mindörökké örvendhess a mi megváltó és üdvözítő Krisztusunkkal, kinek hitünk szerint itt nevét és tisztét viseled; ki mint Isten az Atyával és a Szentlélekkel egyetemben mindörökké él és uralkodik. Amen.»

Miután az érsek a jogart is átadta a királynak, őt trónjához vezeti (intronisatio) s e szavakal intézi hozzá: «Állj és maradj ezen a helyen, melyet Isten jelölt ki számodra az ő mindenható tekintélyével és a szent jelvényeknek általunk valamint az összes püspökök és Isten többi szolgálói által imént történt átadásával, s mindig emlékezz arra, hogy amennyivel közelebb áll a papság az Úr szent oltárához, annyival több tisztelet is illeti őt meg, hogy akik közvetítők

Isten és az emberek között, téged a papság és a nép állandó közvetítőjének tekinthessenek».

A királyné koronázása hasonló a király koronázásához. Maga a megkoronázott király, fején a koronával, kezében a jogarral vezeti a királynét az érsek elé s kéri tőle, hogy a királynét megkoronázza. (Reverendissime Pater, postulamus ut Consortem nostram nobis a De o conjunctam benedicere et corona Eeginali decorare dignemini, ad laudem et glóriám Salvatoris nostri Jesu Christi.) Ezután a király visszatér trónjához, a királyné leborul az oltár lépcsőire s fölötte is elmondják a mindenszentek litánia ját, a litánia után egy hosszabb prsefatiót mond az érsek kiterjesztett karokkal, ezután megkeni a királyné jobbkez-csuklyóját, jobbkar csuklyóját és vállközét a katechumenok; olajával. A kenés után az érsek a királyné fejére teszi a koronát (ezt már nem érinti a többi püspök), majd kezébeadja a jogart. Ezzel a királyné koronázása véget ér.

A koronázás után elénekelik a Te Deum-ot, az érsek folytatja; a misét. Offertóriumkor a király és a királyné elvegeik a felajánlást. Aranyat ajánlanak fel – a rubrika szerint «de auro quantum volunt» – s ugyanezen rubrika szerint mikor az aranyat átnyújtják az érseknek, «megcsókolják az ő kezét». Nálunk azonban a miséző érsek a patenát nyújtja csókra a királynak és királynénak, akik egy-egy aranyat offerálnak, ezt a szer-tartásmester által feléjük nyújtott aranycsészébe teszik. Mise közben a békecsókot az instrumentum pacis átnyújtásával kapják; ezt megcsókolja a miséző érsek, egy neki segédkező püspök (vagy érsek) odaviszi a királyhoz és a királynéhez.

akik a pacificalét szintén megcsókolják. A miséző érsek áldozása után a király és a királyné is megáldoznak, majd a miséző érsek kelyhéből magukhoz veszik az öblítést. Ez is a pap- illetve püspök-szentelés utánzata.

A kora középkorban kifejlődött királykoronázási szertartást, mely, miként említettem, szentelmény jellegével bír, a Pontificale Romanum tartalmazza. Ezen szertartás szerint koronázták századokon át Európa keresztény országainak királyait, ezen szertartás szerint koronázzák ma is a magyar királyokat. A Pontificale által előírt, szertartások lényegét a magyar szokások és közjogi fejlődések nem érintik; a koronázás szentelményét a Pontificale előírása szerint végzi ma is az esztergomi érsek. Egy-két, egyházi szempontból lényegeset nem érintő hozzáadás, illetve eltérés van a magyar királyok és királynék, koronázásánál. Ilyen az aranyalma átadása a királynak és a királynénak; azt a Pontificale nem ismeri, abban csak a jogar (sceptum) átadásáról van szó. Másik eltérés, hogy a királyné vállát megérintik Szent István koronájával. Harmadik eltérés pedig az, hogy a koronát nem az érsek s a neki segédkező püspökök, hanem a miséző érsek és az ország nádora teszik a király fejére.

Amint említettem, ez az eltérés sem érinti egyházi szempontból a lényegeset: a szentelmény, a sacramentale az érsek imádságainak, könyörgéseinek az eredménye; sőt még azt is lehet vitatni, – magam is azt a nézetet vallom, – hogy egyházi szempontból nem a korona föltétele, hanem a megkenés a királykoronázás lényege. Ezáltal jó létre a sacramentale, lesz *fölkent* sacra persona.

sacratissima maiestas a király. A királyi jelvények átadása a már fölkent királynak egyházi szempontból csak másodrendű, a királyi hatalmat jelképező, deklaráló szertartások. Hasonlóan a papszenteléshez, melynél a *traditio instrumentorum* kiváló hittudósok véleménye szerint nem tartozik a lényeghez.

Viszont magyar közjogi szempontból a koronázás leglényegesebb cselekménye a Szent István koronájával való megkoronázás.

A magyar közjog nem érinti az egyházi felfogást; azt tiszteletben tartja, hisz elfogadja teljesen a Pontificale Eomanum szertartásait, amelyek szerint a koronázás egyházi cselekmény, sacramentale, melyet csak az egyház végezhet a saját megállapított szertartásai szerint, amelyeket a világi törvényhozás nem érinthet, nem rövidíthet, nem változtathat meg. De, elismerve az egyház felfogását, a magyar közjog a koronázást a legfőbb közjogi cselekménynek tekinti. Eszerint a magyar király koronázása csakis a Szent István koronájával történhetik, oly annyira, hogy csak azt tekintik igazi királynak, akinek fejére e szent korona tétetett. Ismeretes Károly Róbert király története. Minthogy a szent korona az ő megválasztása alkalmával 1308-ban, László erdélyi vajdától nem volt visszaszerezhető, Gentilis bíbornok, pápai követ, új koronát csináltatott s azt megáldotta, a régi szent koronát pedig hatásaitól megfosztottnak nyilvánította. Mindennek dacára a nemzet csak akkor tekintette Károly Róbert koronázását érvényesnek, alkotmányyszerű jogerővel bírónak, midőn az a szent koronával mentvégebe, amint azt a király egyik oklevelében maga is elismeri.

Még jellemzőbb I. Ulászló esete, akit a nemzet zöme, a nemesség közakarattal választott királlyá és ugyanakkor az országgyűlésen megjelent főpapok, főurak és nemesek kijelentették, hogy a szent korona hatása és ereje a másik koronára száll át, amellyel I. Ulászlót megkoronázták. Ámde a nemzeti köztudat ereje hatalmasabb volt az országgyűlés nyilatkozatánál. I. Ulászlót nem tekintették alkotmányszerűen megkoronázott királynak.

A koronázás közjogi jelentőségének kidomborítására szolgál az I. József 1687-ik évi koronázása, óta dívó szokás, hogy a koronázó érsek mellé áll az ország nádora, aki az érsekkel együtt teszi a király fejére Szent István koronáját. Ezekhez járul a koronázás egyházi szertartásain kívül a királyi hitlevél és a királyi eskü, valamint az is, hogy a koronázás országgyűlés keretében történik s ily módon a koronázás egyházi cselekménye is közjogi aktussá avatattik.

III.

Csodálatos Szent István koronájának a dicsősége! Más koronák fényét századok járása eltompította, varázsát megszüntette, értékét csökkentette: Szent István koronájának becse, értéke, fénye, varázsa minden századdal nagyobb, hatalmasabb, erősebb lett. Mondhatnám hasonlóan a próféta által látott hegyről leszakadt kőhöz, amely folyton növekedett, nagy hegygé lőn és betöltte az egész földet. A Szent István koronája is így nőtt folyton a magyarság lelkében. A szent tisz-

telet, rajongó áhítat, amellyel a magyar nemzet a szent koronát körülvette, azt óriási módon megnövesztette. A diadém kikíváncozott abroncsaiból, hogy átkarolja az egész nemzetet, magába foglalja annak minden vágyát, törekvését, jogát. A szent koronából fogalom, eszme lett, közjogi alapelv, majd személy, titokzatos személy, akár csak a Krisztus misztikus teste, akinek tagjai a hívek, feje a Megváltó: így a Sacra Corona Sancti Stephani magába foglal mindent: országot, alkotmányt, királyt és nemzetet s ezeknek egymással szembeni jogát és kötelességét.

Íme egyik kiváló közjogásunk, Timon Ákos igen tisztelt kollegánk, a szent korona közjogi jelentőségét következőképpen magyarázza:

«A magyar nemzet az államot, mint az összesség érdekében szervezett társadalmat, a szent koronában látta megtestesítve. Ehhez képest a szent koronát úgy fogja fel, mint egyfelől a magyar államiság symbolumát, amely kifelé más államokkal szemben a magyar nemzet szuverenitását, nemzetközi önállóságát jelképezi; másfelől személyesítve mint a nemzetben gyökeredző, a királyt és a nemzetet együtt megillető közhatalom birtokosát. A szent korona mysteriummal bír: a főhatalom bennrejlőnek tekintik.

Az állami főhatalom – ellentétben a nyugati népek felfogásával – nem a király, nem a fejedelm személyéhez fűződő hatalom többé, hanem a szent korona hatalma (jurisdictio Sacrae Eegni Coronae); az állami felségjogok nem királyi felségjogok, nem személyes uralkodói jogok, hanem a szent korona jogai (iura Sacrae Regni Coronae), amelyek a szent koronát, mint eszmei személyt

illetik meg és attól szállanak át a királyra. Az ország területe a szent korona területe, mely a maga egészében a szent korona uralma alatt áll; a királyi jövedelmek a szent korona jövedelmei (bona vel peculia Sacras Eegni Coronas) és minden szabad birtokjog a szent koronától mint gyökértől veszi eredetét (radix omnium possessionum).

A szent korona közjogi fogalmának, mysteriumának következménye az is, hogy a magyar nemzet a szent koronában egyesül királyával. Egykoron mindaz, aki szabad birtokjogát a szent koronától származtatta, tagja volt a szent koronának (membrum Sacras Eegni Coronas) és ez alapon résztvett a szent koronát megillető főhatalmi jogok gyakorlásában. Az állampolgári jogegyenlőség kimondása óta pedig az egész nemzet, a szent korona területének összes lakói, a szent koronát fején viselő királlyal egyetemben alkotják azt az egységes közjogi egészet, azt az élő közjogi szervezetet, amelyet régibb közjogunk a szent korona egész testének (totum corpus Sacras Regni Coronas) nevezett, napjainkban pedig államnak nevezünk.

A személyesített szent koronát a magyar nemzet a koronázási jelvényekkel együtt az ország közkincsének (clenodia Regni) tekinti. A szent korona nem a királyé, nem is az uralkodóházáé, mint a nyugati népeknél, hanem a magyar államé, melynek legfőbb hatalmát képviseli és annak egészét, a királyt és a nemzetet együtt jelképezi. Ezt a közjogi felfogást eléggé bizonyítja, hogy már Hunyady Mátyás óta a szent korona őrizetéről a király és a nemzet törvényhozás útján együttesen gondoskodik. A széni koronát és a

koronázási jelvényeket az országgyűlés által a király jelölése alapján megválasztott koronaörök őrzik. A koronaörök épen úgy mint a nádor, nem a királynak tisztviselői, nem királyi főtisztek, hanem országos méltóságok, a szent korona tisztviselői, akik tiszttségüket és hatáskörüket a király és a nemzet együttes megbízásából nyerik.»

Hogy hogyan fejlődött ki ez a szent korona elmélete és mysteriuma? nehéz volna meghatározni.

Akár a Timon Ákos felfogása álljon, amely ezt a korona-elméletet az ősmagyar alkotmányos érzékből fejlődöttnek véli, akár az a nézet legyen igaz, amely a korona-elméletet a humanizmus által a királyi hatalom eredetéről keltett új jogi felfogás szülöttjének tekinti: minden esetben áll az, hogy Szent István személyének s a pápa által neki adott koronának rajongó tisztelete volt ennek a páratlanul álló közjogi fejlődésnek a megindítója és mozgató lelke.

A magyarság minden nemzetet felülmúló módon tudta és tudja ma is kifejezni háláját a magyar királyság megalapítója iránt. Szent István koronájának határtalan tisztelete s az ebből kifejlődött korona-elmélet ennek a hálának soha nem hervadó koszorúja.

IV.

A koronázás a magyar nemzet egyik legnagyobb ünnepe, amelyen, hogy a korona-elméletet folytassam, valóságos incarnatio, megtestesülés történik. A szent korona teste, a Corpus Sacre Coronae

íőt kap; a megkoronázott király lesz a szent korona feje. A koronázáskor király és nemzet egybeforr; egy új misztikus kommunikáció indul meg a tagok és a fő, a nemzet és a király között: egyik a másiknak új életet, új erőt, új szellemet, új lelket ad. I. Ferenc József halálával elárvult a magyar nemzet, a szent korona elvesztette fejét. IV. Károly Ő Felségét megkoronázva a nemzet új életre éled: ismét van feje, Szent István koronájával övezve, Szent István kardjával a kezében, hogy a nemzetet megvédje, vezesse, kormányozza, boldogítsa. Nehéz időkben lépett új királyunk Szent István örökébe, nehéz időkben, amikor országai határait ádáz ellenségek milliói döngetik, amikor a már három év óta dúló világháború pusztításai határtalan áldozatot, szenvedést, könnyet, szomorúságot sajtoltak ki alattvalóinak úgyszólván minden családjából, s amikor királyunk becsületes békeajánlatára ellenségei országainak szétdarabolását kívánják békeföltételül. De soha király nem érezhette jobban, mint IV. Károly az ősi magyar jelszót: *Moriamur pro rege nostro!*

A sok áldozat, a sok szívet-lelket facsaró tragédia után, melyeket ez a világháború előidézett s melyeknek hű leírására egy Sophokles vagy egy Jeremiás próféta tolla volna csak képes: a magyar nép meg nem fogyatkozott hűséggel és lelkesedéssel kész IV. Károly királyért is vérét ontani, életét adni. *Moriamur pro rege nostro!*

Egyetemünknek közel ötezer hallgatója; az északi, a déli, a keleti harctereken hóban-fagyban-vérben gázolva, sok közülök megsebesülve, haldokolva, ugyanezt érzi: *Moriamur pro rege nostro!*

És ha kell, mi is ezt fogjuk mondani. *Vitam et sanguinem!* Ha kell, vérünket adjuk hazánkért, királyunkért. Amíg nincs szükség vérünkre, adjuk életünket. *Vitam pro rege no sir o!*

Munkálkodunk, dolgozunk, hivatásunk kötelességeit buzgón teljesítjük hazánk és királyunk boldogulására. És most kiáltunk egy szívvel – egy lélekkel: Éljen a haza! Éljen apostoli királyunk, IV. Károly Ő Felsége!

ÁLLAM ÉS JOG.

Írta: Dr. MAGYARY GÉZA budapesti egyetemi tanár.

I.

E sorokat a harctéren küzdő kedves hallgatóinknak küldöm, akikkel lélekben mindig együtt vagyunk, s akiket megszokott körünkben, az egyetemen oly nehezen nélkülözünk. Nekik küldöm, hogy ha véres csaták közben kis pihenőhöz jutnak, elgondolkozzanak azokon a nagy javakon, amelyekért küzdenek, s amelyekért oly sokat áldoznak.

A legnagyobb emberi értékek az állam és a jog. Ha nem volna állam és jog, nem volna egyéni szabadság, családi boldogság, anyagi jólét és szellemi haladás. Szóval semmi sem volna, amiért érdemes élni.

Amint életünk értékét nagy életveszedelemben és nagy boldogságban érezzük át legerősebben, épúgy az állam és jog eszméje akkor ragadja meg legerősebben elménket, nagy értéke és jelentősége akkor áll legközvetlenebbül szemünk előtt, mikor legnagyobb veszedelemben forog, mikor erőnk végső megfeszítésével kell fentartásáért

teljes hatalmában és pompájában bontakozik ki előttünk.

Volt a nagy világháború alatt idő, mikor kínos aggodalmak gyötörték lelkünket a magyar állam

és a magyar jog sorsáért. De jöttek szebb napok, melyek a súlyos gond sötét felhőit elűzték szemünk elől, s amelyek egy szebb, boldogabb jövő reményének ragyogó sugaraival árasztották el lelkünket. Ma már megingathatlan a hitünk és reményünk, hogy a magyar állam és a magyar jog eszméje oly fényes jövő előtt áll, minőt a háború kezdetén álmodni sem mertünk volna. Mélységes a hálánk ezért mindazok iránt, akik ezt vérük hullásával és életük feláldozásával kiküzdötték. Most tehát, mikor a nagy veszedelmek után s egy fényes jövő küszöbén oly közvetlen közelségben áll előttünk a magyar állam és a magyar jog eszméje, lelkünk sokkal fogékonyabb arra, mint békében, hogy elgondolkodjék az állani és jog eszméje nagy kérdései fölött. Szívesen elgondolkodnak fölöttük azok is, akik nem vesznek részt a háborúban. Leginkább azonban bizonyára azok, akik a harctéren küzdenek győzelmünkért. Ezért írom nekik e sorokat.

*

Az állam lényegének vizsgálatával már régóta foglalkoznak a tudósok és államférfiak anélkül, hogy teljes megegyezésre jutottak volna.

Az igazságot úgy közelítjük meg legjobban, ha számon vesszük az állam alkotó elemeit. Az államnak három alkotó eleme van: *terület*, *népesség* és *főhatalom*. Mind a háromnak együtt kell meglennie, hogy államról lehessen szó. Róluk itt általában csak azt jegyezzük meg, hogy minél szorosabb köztük a kapcsolat, az állam léte annál biztosabb, fennállása annál maradandóbb. Ha az állam teljesen betölti azt

a területet, amelyen él, ha a népesség elemeiben élénk az összetartozás tudata és ha a főhatalom szerve teljesen kifejezi a népesség életfelfogását és törekvéseit, az állam minden bel- és külvészedelem ellen erősen fel van vértézve. És ha ezt az alapvető tételt a magyar állam szempontjából vizsgáljuk, örvendetesen látjuk, hogy a magyar. állam területe, népessége és királya csodás módon olvadnak össze oszthatlan-egységgé. A magyar jog az állam területét kezdettől fogva közjogi jelleggel ruházta fel, azt soha sem tekintette csupán magánjogi természetűnek. A magyar állam területe az állam elidegenít hetién alkateleme. A magyar állam népességét továbbá közös múlt, közös kultúra, közös uralkodó, közös érdekek a jelenben és jövőben elválaszt hatlan egységgé forrasztotta össze. A királyság pedig ezer év óta a magyar állameszme legerősebb oszlopa. A magyar közjog misztikus, de annál megkapóbb tanítása szerint a király és nemzet a magyar szent koronában egységes élő testté egyesülnek, melynek feje a király, tagjai a nemzet. Nincs jog, mely a nemzet és uralkodó összetartozását szebben kifejezné. A mostani világháborúban alkotó elemeinek egységéből meríti az ország kiapadhatlan erejét, mely ellenségeinek bámulatát is kivívta, s neki a végleges győzelmet is biztosítja.

Most pedig, hogy az állam lényét minél jobban megismerjük, vizsgáljuk mi a mai állam életének *legsajátosabb jelensége*, az a tulajdonsága, mely azt minden más kor államától megkülönbözteti.

Legsajátosabb tulajdonsága, hogy életműködése legfőbb tényezőjévé, leglényegesebb elemévé, az *embert* teszi, emberi minőségénél, emberi mi vol-

tánál fogva. Ma az ember mint ilyen az, akiért minden történik az államban. Az ember csupán ezen minőségénél fogva tagja az államnak, állampolgár és csupán ezen minőségénél fogva részesül valamennyi jótéteményben, melyet az állam nyújt. Az ó- és középkorban ez másképen volt. Az ókorban az embernek szabadnak kellett lennie, hogy az embert megillető jogokban része süljön. A görög városi államok polgára sok jogot élvezett, de ezeket csak mint szabad ember, s ennek alapján mint polgára élvezte. A rabszolga minden jogérvéből ki volt zárva. Így volt ez Rómában is. Általában az ókori állam csupán polgárainak állama volt, jótéteményeiből minden más ki volt zárva. A kereszténység az ő kötelékében meghozta az egyenlőséget az emberek között, de csak vallási és túlvilági vonatkozásokban. Azonban már az is nagy lépés volt a végső eredmény felé, amelyet a legújabb kor államfejlődése elért, s amely az államban minden embert az állam egyenlően szabad és jogélvezetre egyenlően jogosult tényezőjévé tett. Ezért mondhatjuk, hogy a mai államban az ember eszméje legteljesebben jut kifejezésre, ami a múltban csak részben történt meg. S ezért mondhatjuk, hogy a mai állam az emberi eszme legteljesebb diadala.

Mindezeknél fogva a mai állam az erkölcsi lét sokkal magasabb fokán áll, mint a múlt bármely más állama. Azok az erkölcsi kapcsok, amelyek az egyént ma fűzik az államhoz sokkal bensőbbek, mint voltak régebben. Ma minden ember az államban élő sejt, mely hozzájárul az állam vérkeringéséhez, míg régen az emberek nagy része csak holt tömeg volt, alávétve mások uralmának.

Az államnak ez a sajátja tanít meg minket arra leginkább, hogy az állam lényének megértésénél nem szabad beérnünk jogi formákkal, hanem élénken kell szemünk előtt tartanunk, hogy az állam rendkívül sok érzelmi és erkölcsi tényezőtől tevődik össze, amelyek tevékenységének legfőbb rugói. Az állam nemcsak jogi lény, hanem érzelmi és erkölcsi lény is egyúttal. Az állam szervezet, nemcsak jogi, hanem érzelmi és erkölcsi erőforrásokkal, amelyek mind oda-hatnak, hogy az államban az ember eszméje minél teljesebben jusson diadalra.

A mai állam e^r4 a sajátja döntő befolyással van feladataira, szervezetére és egész jogrendszerére.

II.

Már régóta vitatkoznak afölött, hogy mi az állam *célja*.

A kérdés megítélésénél abból kell kiindulnunk, hogy az ember mulólagos esetektől eltekintve, államon kívül nem élhet. Az állam tehát az emberre nézve oly nélkülözhetlen környezet, miként a, levegő. Amint az ember a természet szüleménye, épúgy eredetileg az állam is az. És ezért az állam céljáról, mint oly eszméről, amelyet az emberek az állam alapításakor magúk elé tűztek volna, nem lehet szó.

Az emberek nem azért élnek államszervezetben, mert ezáltal, mint valamely magántársaság-által egy előre kitűzött célt akarnának elérni, hanem azért, mert szervezetüknél fogva másképen mint államban nem is élhetnek. Egészen más kérdés,

hogyan az állam önmaga számára nem tűzhetne-e ki bizonyos *feladatokat*, hogy az állam mint szükségképeni szervezet nem ébredhetne-e bizonyos feladatok tudatára s nem törekedhetnék-e bizonyos feladatok megvalósítására? Az állam valósággal bizonyos feladatokat szokott maga elé kitűzni, már most az a kérdés, melyek ezek a feladatok?

A legrégebbi időben az állam leginkább a fegyveres védelmet tekintette feladatának, külső és belső ellenségekkel szemben. A legrégebbi államok élete majdnem szakadatlan hadjáratokból állott; ezekre felkészülni volt a legfőbb, sokszor kizárólagos feladat. A jogrend megalkotása és megvalósítása egészen alárendelt feladat volt. Sőt gyakran nem is jelentkezett állami feladatnak, mert a jogrend szokásjogilag önmagától képződött és magánbíráskodás útján magán úton valósult meg.

Ma is a fegyveres védelem, tehát a felkészülés a háborúra egyike a legfontosabb állami feladatoknak. Mennyire fontos, azt éppen a világháború mutatja.

Igen fontos a jogrend megalkotása és fenntartása is. Ezt alább más összefüggésben még érinteni fogom. Itt most csak annyit, hogy csak némileg fejlettebb államéletben a jogrend megalkotása és fenntartása a legkevesebb, amire az egyének az állam részéről mulhatlanul szüksége van egyéni jogkörének és egyéni biztonságának megoltalmazására. Innen is van, hogy némely nagy gondolkodó, mint *Kant* egyenesen követelmény gyanánt állítja fel, hogy az állam másra, mint a jogrend fenntartására ne is vállalkozzék,

minden egyebet bizzon a polgárok kezdeményezésére.

Ma azonban az állam a feladatok ezen két csoportjával nem éri be. Az állam ma nem szorítkozik arra, hogy az országot kül- és belellességgel szemben megvédje. Ma az állam nem elégszik meg azzal, hogy a jogrendet megalkossa és fenntartsa, hanem a feladatok még egy harmadik csoportját is kitűzi maga elé. A feladatok ez a harmadik csoportja az egyéni képességek minél teljesebb kifejlesztése, az egyén minél nagyobb érvényesülésének előmozdítása. Vagyis ma az állam azt is kitűzi feladatául, hogy az ő legapróbb sejtje, az ember, kivétel nélkül testileg, szellemileg és anyagilag minél erősebb legyen, hogy mindenkinek az ő saját szervezetében oly helyzetet teremtsen, melyben egyéni boldogulása a legkedvezőbb. Az állam ezen tevékenysége által saját létét is leghatályosabban biztosítja, mert testileg, szellemileg és anyagilag minél erősebbek polgárai és minél általánosabb az a tudatuk, hogy az államban teljesen megtalálják boldogulásukat, az állam is annál erősebb.

S az állam ezen feladatok által legteljesebben valósítja meg a mai államélet legjellemzőbb sajátágát, az emberi eszme uralmát is. Ha az állam csak arra szorítkoznék, hogy a jogegyenlőség, t megteremtse és a jogrendet fenntartsa, ezt a célt nem érné el; neki cselekvőleg is kell közbelépnie, hogy az emberben lakó erőket minél teljesebb kifejlődéshez segítse.

Önként értetődő, hogy ezt a tevékenységet *Magyarország* is felvette feladatai közé. Itt látjuk a közegészség és a népesedés ügyének igen hatá-

lyos fejlesztését, különösen is magasfokú gyermekvédelmet, mely téren a legtöbb kultúrállamot meg is előztük. Itt látjuk az ország igen intenzív kultúrtevékenységét, mely által úgy az általános mint a szakműveltséget minél magasabb fokra törekszik emelni. Itt van az ország rendkívül sokoldalú és minden részletre kiterjedő gondoskodása a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem fejlesztésére, mely körből a szövetkezeti ügy legfőbbképpen kiemelkedik.

És ha azt a kérdést vetjük fel, hogy az országnak ez a tevékenysége a háború után hogyan fog kialakulni, csakhamar belátjuk, hogy annak még fokozódnia kell. A háború átalakító befolyással lesz egyesek és nemzetek életfelfogására egyaránt. Körvonalai már most is igen határozottan kezdenek kibontakozni abban a közmeggyőződésben, hogy az államra az eddiginél sokkal nagyobb arányú *népgondozó* tevékenység vár. Mindenekelőtt a harctérről visszatérőknek, különösen a rokkantaknak gondozását, érdekeik minél hatályosabb védelmét kell feladatai közé felvennie. Azután pedig azon óriási veszteségek folytán, amelyeket a legteljesebb sikerű hadjárat is emberéletben, szellemi és gazdasági tőkében előidéz, az eddiginél is sokkal hatékonyabb eszközökkel lesz feladata folytatni azt a munkát, amelyet polgárai boldogulásának előmozdítására eddig kifejtett, íme látjuk, hogy a háború nem fog változást előidézni az állami feladatok kijelölésében, sőt ellenkezőleg azt a feladatot rója az országra, hogy azokat minél nagyobb erővel törekedjék megvalósítani. A háború után új háború fog kezdődni, melyet a békés és odaadó munka eszkö-

zeivel kell a háború okozta veszteségek kipótlására megvívnnnk.

III.

Többször említettem már, hogy az állam *szervezet*. Ez nem merő hasonlat, hanem élő valóság. Az államnak épúgy vannak fejlődési törvényei, mint bármely más szervezetnek.

Téves volna azonban létezésére a fizikai szerves élettörvényeit egyszerűen átvinni, mint erre kísérletek történtek. Az állam életének törvényei egészen mások, amelyeket teljesen ma sem ismerünk.

Az államnak is működéséhez szervekre van szüksége, s épen ezért kellett a fentebbieket előrebocsátanom. E szervek azonban mások, mint a fizikai szervezet szervei. Az állam szervei emberek, akiket az állam életműködésének és feladatainak elvégzésére alkalmaz. A mai állam a fejlődés igen magas fokán áll, s így rendkívül nagy számúak szervei is. Igen hasznos róluk legalább főbb vonásokban áttekintést szereznünk.

Az állam életében három irányú tevékenységet szokás megkülönböztetni: *a törvényhozást, a kormányzást* beleértve a közigazgatást is és *a bíráskodást*. Egészben véve ennek megfelelően alakultak ki az állam szervei is: a törvényhozás, kormányzás szervei és a bíróságok. Most csak arra kell utalnom, hogy az állam szerveinek ez a megoszlása csak nagyjából felel meg az államfunkciók megoszlásának. Mert valósággal a törvényhozás szervei nemcsak törvényt alkotnak, hanem igazgatnak is (kötségvetés). Sőt ott, hol a parlamen-

tarizmus teljesen érvényesül, a kormány nem egyéb mint a parlament kiküldött bizottsága, amely a parlament nevében kormányoz. A végrehajtó szervek jogot is alkotnak. (Rendelet.) A bíróság pedig jogalkotó (döntvény) és végrehajtó tevékenységet is fejt ki.

Az államhatalom gyakorlásának különböző szervek közötti megosztásának óriási jelentősége van alkotmánybiztosítéki szempontból. A múltban a legnagyobb bajok és visszaélések, s a legnagyobb elnyomatás, abból származott, hogy a végrehajtó hatalom a többi államfunkciókat is kezébe ragadta (Oroszország). A törvények épen azért a megosztást legfontosabb államjogi biztosíték gyanánt állítják fel.

A három államhatalmi funkció körül leggyakorlatibb és legnélkülözhetlenebb a kormányzás. Ma ugyan mindenekfölött álló államhatalmi funkció a törvényhozás és annak szerve, a törvényhozó. De volt idő, midőn az államnak törvényhozása nem volt; olyan, amilyen jog csak szokás útján fejlődött ki. Es volt idő, midőn az állam nem is bíraskodott. Oly korszak azonban, midőn az állam nem kormányzott volna, nem volt. A kormányzat és közigazgatás e szerint a legrégebb államhatalmi funkció. De ismételhetjük, hogy egyúttal a leggyakorlatibb is, mert az állami feladatokat legközvetlenebbül ez valósítja meg. A legjobb és a legszebben kigondolt törvénynek' is csak akkor van értéke, ha van hivatása magaslatán álló közigazgatás, amely azt az életbe átülteti.

IV.

Csak az állam legfőbb életnyilvánulásainak megismerése után szerezhetünk tiszta képet a *jogról*.

A jogszabály az állam akarata, amely által valamely cselekvést megparancsol, tilt vagy megenged. Ebből látható, hogy nincs jog állam nélkül; az állam előbb keletkezik, mint a jog. Nem a jog szüli az államot, hanem fordítva, az állam a jogot. A jog megértésére nézve ez a tétel alapvető. Volt régebben egy nagyon elterjedt nézet, amely szerint a jog független az állam lététől. Azt ugyan elismerték, hogy az állam is alkot jogot, de mellett hangoztatták, hogy vannak jogszabályok, amelyek az államon kívül jönnek létre, amelyek már léteztek még mielőtt államok keletkeztek volna vagy amelyek az államok keletkezése után is az államtól függetlenül jönnek létre. Ezen az államtól független jogot örök érvényűnek, minden időre és minden helyen érvényesnek mondták. Legtöbbször a rómaiak példáját követve, természetjognak nevezték, mert a természetnek mindnyájunk lelkébe egyaránt beoltott parancsát látták benne. Ami azt a hitet keltette, hogy van az államtól független jog, ez az, hogy az ugyanazon kultúrfokon álló társadalmakban a legfontosabb kérdésekre nézve ugyanaz a jogi és erkölcsi felfogás alakul ki, amellyel, hacsak jogalkotása sikerét nem akarja kockáztatni, az-állam nem helyezkedhet]k ellentétbe, azonban a jogot ekkor is az állam alkotja.

Minthogy ekként a jog az állam eszméjétől

el választhatlan, a jog eszméjét csak most tehetjük vizsgálódásunk tárgyává.

Az állam, mint érintem, önmaga állapítja meg saját jogrendjét. Ez a jogrend részint saját szervezetére és szerveinek működésére, részint pedig az egyeseknek egymáshoz való viszonyára vonatkozik. Ezen a két szemponton alapszik a köz- és magánjog közötti megkülönböztetés.

Míg a közjog az államhoz való kapcsolatot szabályozza, s az állam benne mindig a fölé, az egyes pedig az alárendelt tényező, addig a magánjogi viszonyban egyesek állanak egymással szemben, mint egymásnak mellérendelt tényezők. A különbséget a kettő közt röviden úgy szoktuk kifejezni, hogy a közjog az egyesre nézve alárendeltségi, a magánjog pedig mellérendeltségi viszony.

A magánjogi rendet is épenúgy az állam alkotja és tartja fenn, mint a közjogit. E részben tehát nem különböznek egymástól. A kettő közti különbség az egyén vonatkozásaiban rejlik. Annál fogva, hogy a közjog kapcsolat állam és egyén között, mely az utóbbira nézve az alárendeltség viszonyának jellegével bír, az az állam által az ő érdekeihez képest *egyoldalúlag* módosítható, míg a magánjogi viszony, mint mellérendeltség jellegével bíró, az egyik fél részéről a másik hátrányára *egyoldalúlag* nem változtatható meg.

A köz- és magánjog határai nem állandók, hanem számos ingadozásnak vannak alávetve. Mert a körülményektől függ, hogy az állam mit tekintsen oly közérdeknek, amelyet egyesek rendelkezése alól el kell vonnia és mit olyannak, amelyre nézve az egyesek rendelkezését bizto-

sítani kell. Epén a háború nyújtott számos példatárra, hogy sok kérdést, amelyre a felek rendelkezése fennállott, közérdekűnek minősítettek, s azokat az állam rendelkezése alá vonták.

Itt most csak az köti le figyelmünket, mi a jog *célja*.

A jog mindig valami *jót, igazságosat* akar elérni. Az állam mást, mint ezt, jogszabálynak nem állíthat fel, hacsak rendelkezése sikerét már eleve nem akarja kockáztatni. Szóval, az államnak a jogalkotásban alkalmazkodnia kell ahhoz az erkölcsi világfelfogáshoz, amely az ő népességében kifejlődött.

De ezzel a jog célját még nem fejeztem ki elég határozottan. A jognak azokat a feladatokat kell megvalósítania, melyeket az állam önmaga elé tűz. Minthogy pedig ma az állam, mint láttuk, minden embernek boldogulására, tehetségeinek kifejlesztésére s általában érvényesülésére egyenlő és lehető legkedvezőbb feltételeket kíván nyújtani, mindenkinek egyenlő és lehető legteljesebb jogvédelmet akar biztosítani, a mai jog is ennek a célnak szolgálatában áll. És minthogy ez a cél a legjobb és legigazságosabb valamennyi közt, amelyet állam valaha önmaga elé tűzött, a mai jogban igen nagy mértékben megvannak a jóság és igazságosság kellékei.

A mai jog ennél fogva a *teljes egyenlőség* elvén nyugszik. Az állam- és jogéletben a legnagyobb eredmény, amelyet csak sok ezer évig tartó lassú jogfejlődés után tudunk elérni.

De ez a mai jognak nem az egyedüli tulajdonsága. Minthogy ma az állam hatékony közreműködéssel is törekszik polgárai boldogulását

előmozdítani, a mai jog túlnyomólag *sociális* és *gazdasági* jellegű is. Egy pillantás törvénytárunk bármelyik újabb évfolyamára minket erről eléggé meggyőz.

Minél nagyobb az állam gazdaság-sociális tevékenysége, annál bonyolultabb jogrendszere, annál több kötelezettséget ró az egyesekre az összesség javára. És könnyen beláthatjuk, hogy ez nem is lehet máskép, mert az állam azt az erőt, amely arra a célra szükséges, hogy minden tagjának érdekeit minél teljesebben előmozdítsa, csak saját tagjaitól veheti. Hogy tehát feladatát betölthesse, tagjaira fokozottabb kötelességeket és terheket kell rárónia. Az a törekvés tehát, hogy az egyén az államban minél teljesebben boldoguljon, nem lehet egyoldalú; ellenértéke gyanánt minden egyesre a kötelességek és terhek nagyobb tömege nehezedik. Az az állam, amely csak a jogrend fenntartására szorítkozik, az egyénnek ugyan megadja a leglényegesebbet, de ez a legkevesebb is s így ennek fejében aránylag igen kevés terhet ró az egyesre. Ellenben az az állam, amely ennél többet kíván nyújtani, egyúttal sokkal több kötelezettséget és sokkal több terhet is hárít tagjaira.

Végeredményben tehát a mai jog legjellemzőbb sajátosságát abban foglalhatjuk össze, hogy az a *sok jog és sok kötelezettség* rendszere.

V.

Az állam azért alkotja meg jogrendjét, hogy az meg is *valósuljon*. Mert a jogrend, mely az

életbe nem menne át, csak holt betű maradna s nem lehetne a szüntelenül mozgó élet szabályozója. Nekünk tehát tudnunk kell, mik a jog megvalósulásának feltételei és ha ezek megvannak, mik biztosítékai?

A jog megvalósulásának legfőbb feltétele önmagában rejlik, hogy *célszerű* és *igazságos* legyen. Az ilyen jog igen nagy részben már saját erejénél fogva valósul meg.

Az ember, a lelkébe oltott hajlandóságánál fogva legtöbbször önként alkalmazkodik ahhoz, amit célszerűnek és igazságosnak tart s így legtöbbször önként megtartja azokat a jogszabályokat, amelyek meggyőződése szerint célszerűek és igazságosak. Minthogy pedig a mai jogrendszerek, miután az ember legteljesebb védelmét tűzik ki célul, a célszerűség és igazságosság követelményének igen nagy mértékben megfelelnek, jórészt a jog megvalósulásának feltételei már ez oknál fogva megvannak. A célszerűnek és igazságosnak ismert jog szélesebb körökben felkelti a jogtiszteletet s azt a készséget, hogy a jogot mindenki önként betartsa. Ebben a jogrendszerben a jogtisztelet, a joghoz való önkéntes alkalmazkodás különösen nagy szerepet játszik, mert a kötelességek . azt a nagy tömegét, melyet a nagy jogélvezet fejében a jog mindnyájunkra hárít, hatalmi eszközökkel alig is lehetne kikényszeríteni. Élnie kell beírnunk a tudatnak, hogy a nagy jogélvezet, melyet a jog nekünk nyújt, fokozott kötelességtudást kíván meg mindnyájunktól. Azt a nagy jogélvezetet, amelyet az állam nekünk nyújt, ki kell egészítenie a legnagyobb *polgári kötelességtudásunknak*.

Az állam nem is volna abban a helyzetben, hogy nekünk hatályos jogélvezetet nyújtson, ha nem számíthatna polgárainak önkéntes alkalmazkodására a jogrendhez. Az állam nagysága mindig attól függ, mennyire képesek polgárai a jogrendet önként betartani s magukat az állami céloknak alárendelni.

Igen sok függ azoknak az állami közegeknek buzgóságától és hozzáértésétől is, akik a kormányzatra, igazgatásra és bíraskodásra vannak hivatva. Mert kétségtelen, hogy minél önzetlenebbek, minél hozzáértőbbek és minél kii ártóbbak ezek a szervek, annál teljesebb a jog megvalósulása s annál teljesebben érhetők el azok a célok is, melyeket az állam maga elé tűz. Régi igazság, hogy az állam közegeinek köteleességtudása és lelkiismeretessége a legfontosabb államfenntartó tényezők. S ez valamennyi között, amit eddig kifejtettem, azokra nézve, akik közszolgálatba lépnek, legértékesebb, mert jövő hivatásukat legközelebről érinti.

És végül igen sok függ attól is, hogy a joggal való élésben, erkölcsi szempontok vezessék az embereket. Nem tesz jó szolgálatot az államnak s nem mozdítja elő a jorgeszme megvalósulását, aki jogait másokkal szemben végsőkéig érvényesíti, aki jogainak gyakorlásával másokat kizsákmányol, aki csak azt nézi, hogy a jog hézagait minél inkább tudja saját önző érdekeire kihasználni. Az erkölcsös, a köztekintetektől áthatott joggyakorlás mindenki részéről, akinek jogosítványa van, nagy részben járul hozzá ahhoz, hogy a jog eszméje minél teljesebben érvényesüljön. Ezt a törvényhozások is felismerték.

S épen ezért a német polgári törvénykönyv (226. §) tiltja, hogy valaki jogát úgy gyakorolja, hogy ennek az a célja lehessen, hogy másnak kárt okozzon. A magyar polgári tkv. törvényjavaslata pedig (1463. §) egyenesen magánjogi vétségnek minősíti, ha valaki jogával nyilvánvalóan károsítás céljából él s ezzel másnak kárt okoz.

Azonban egyedül ezekre a tényezőkre a jogrend megvalósulását alapítani nem lehet.

Jogsértések a legigazságosabb és legcélszerűbb jogrend mellett is előfordulnak, sőt annál inkább fordulnak elő, minél bonyolultabb a jogrend; mert hozzá alkalmazkodni annál nehezebb s így annál inkább van alkalom vele ellentétbe kerülni. Ennélfogva a jogsérelmek orvoslásáról, a hatályos jogvédelemről gondoskodni, a leg-
elemibb állami feladatok közé tartozik. A mai államszervezet egyik legjellemzőbb sajátága, hogy a jogvédelemről igen bőségesen gondoskodik. Mindenekelőtt igen hatályos polgári és büntető jogvédelmet nyújt. Különösen is kell felhívnom figyelmét arra, hogy a magyar állam főleg a legutóbbi időben gondoskodott igen magasfokú és sokoldalú polgári és büntető jogvédelemről. Az újabb jogok azonban, így a magyar jog is, közigazgatási bíraskodását is szerveztek. Ez a bíraskodás azt az elvet juttatja érvényre, hogy a közigazgatási hatóságok tevékenysége ne csak igazgatás, hanem jogszerű, a jog szellemében való igazgatás legyen, úgy hogy ha valakire nézve valamely közigazgatási cselekmény sérelmes, ellene egy más hatóságnál, lehetőleg bíróságnál találjon orvoslást. Így jött létre az állami

jogvédelemnek a polgári és büntető igazságszolgáltatás mellett, az ő legújabb ága, a közigazgatási bírászkodás. Egészben véve mondhatjuk, hogy ma az ember minden jogsérelem ellen talál bírói védelmet, még az állam saját közegeitől eredő sérelem ellen is. Nagy út vezetett odáig, míg az állam a közigazgatási bírászkodás elismeréséhez jutott, mert a jog eszméje iránt igen nagy tiszteletnek kell áthatnia az államot, hogy magát a saját közegei ellen s így önmaga ellen való bírászkodásra elhatározza. A mai kor a legfejlettebb jogvédelem kora.

VI.

Az állam- és jogélet mindazon jelenségei, amelyeket bemutattam, az állam- és jog magasfokú fejlettségéről tanúskodnak. A mai államszervezet és a mai jogrend a legfejlettebb, amelyet az államok eddig elértek. Hogy emellett mind a kettő sok hibában is szenved, az kétségtelen, de hibátlan emberi alkotás nincs is.

Most azonban egy kopár, szakadékos, barátságatlan tájékon is kell keresztülhatolnunk, s ez a *nemzetközi jog*.

Amint az ember nem élhet elszigetelten, államon kívül, épúgy az állam sem éli életét egyedül, más államok társasága nélkül. Eddig még nem volt példa arra, hogy egyetlen egy állam az egész emberiséget felölelte volna s a kultúrviszonyok folytonos fejlődése s az ebből eredő differenciálódás következtében a jövőben ez még kevésbé lesz lehetséges. Az emberiség eddig államokra

oszoltan élt s államokra oszoltan foglalható csak össze egy magasabb egységbe. Azok a szabályok, amelyek az államoknak egymáshoz való viszonyát meghatározzák, *a nemzetközi jog*.

A nemzetközi jog távol áll attól, hogy máielérte volna fejlődése legmagasabb fokát; ettől még igen hosszú út választja el. Sőt ha ellenségeinknek hajmeresztő jogsértéseit nézzük, amelyeket ebben a háborúban elkövettek, ha látjuk, hogy mily könnyedén sértették *meg* az adott szó és a tulajdon szentségét, ha meggondoljuk, hogy mily erőszakkal nyomják el a kis népeket, amelyek szabadságának állítólag megvédelmezői akarnak lenni, akkor még kétségünk is támadhatna, vájjon az államok érintkezésében a jog eszméje valaha uralomra juthat-e? De ez ne tévesszen meg, mert ha az államok közt a jogrend soha többé helyre nem állhatna, ez az egész emberiség elbukását jelentené, ez pedig még sem fog bekövetkezni. Ha a nemzetközi jog fejlődésének eddigi menetét összehasonlítjuk a belföldi jog fejlődésével, köztük igen nagy hasonlatosságot tapasztalunk s ez egyúttal feljogosít arra a reményre, hogy idővel a nemzetközi jog is ugyanarra a fejlődési fokra fog emelkedni, mint emez. Amint a belföldi jog a legnagyobb igazságtalanságok korszakain át jutott el a mai magasfokú fejlettségéhez, ugyanez fog bekövetkezni a nemzetközi jog fejlődésében is. A történelem tanúsága szerint a jognak az a sorsa, hogy csak igazságtalanságok és jogsértések rögzös útján tudott magasabb fejlődési fokra emelkedni.

A háború győzedelmes befejezése után egyik legnagyobb feladatunk lesz oly szilárd jogrendet

teremteni az államok közt, mely a maihoz hasonló világkatasztrófa megismétlődését legalább hosszú időre meg fogja akadályozni. Oly jogrendet kell teremtenünk, mely a jog eszméjének az államok érintkezésében épen oly szilárd alapja lesz, mint az államok belső életében. A cél tehát, amely felé haladunk, a jog eszméjének minél általánosabb uralma. Az államok belső érintkezésében ezt már elértük, el kell érünk az államok érintkezésében is.

És ezt a fejlettebb, boldogabb kort a harctéren annyi szenvedés között a legnagyobb önfeláldozással küzdő hőseink készítik elő. Ők nemcsak felséges Királyukat és hazájukat védik, hanem egyúttal egy boldogabb kor jogrendszerének alapvetői is. A legnagyobb hálával és elismeréssel tartozunk nekik ezért minden időkre. Tettrekész hálaérzetünk irántuk hassa át minél mélyebben lelkünket.

AZ EGYETEMI ÉLET BEFOLYÁSA A VILÁGNÉZETRE ÉS GONDOLKODÁSRA.

Írta: id. Sz. LIBBEMANN LEÓ budapesti egyetemi ny. r tanár.

Nem tudom sokat gondolkoztak-e egyetemi polgáraink arról, hogy voltaképen mire való az egyetem? Hiszen első pillantásra úgy látszik, mintha csak szakiskoláknak mesterségesen, csupa külsőségekkel összetartott egyesüléséből állana, minden belső összefüggés nélkül. A teológiai fakultás papokat, a jogi ügyvédek, politikusokat' és bírákat, az orvosi orvosokat, a bölcsészeti többnyire középiskolai tanárokat, vagy egyes ritkább esetekben bizonyos specialista magán-tudósokat képez. Mire jó ezen, céljaikban annyira eltérő szakiskolákat a rector magnificus jogara alatt egyesíteni? Mit törődik most tényleg, egyes kivételektől eltekintve, a pap a jogással vagy orvossal s megfordítva ez utóbbiak egymással vagy a pappal? Vagy talán egy magát már túl-élt *csak historíailag megérthető maradékkal* van-e dolgunk abból a régi időből, a polihisztorok idejéből, mikor a teológia, a jogi, természet- és orvostudományok még mindig elérték egy emberi agyvelőben; amikor csakugyan a prakszisban is úgy volt, hogy a parókás, a tudós doktor egyik órában hánytatót rendelt és eret vágatott, a másikban a bölcsek követ kereste kísérteties

bolthajtásos laboratóriumában, máskor pedig ismét a csillagok járását észlelte, vagy az emberiség legmélyebb filozófiai problémái felett elmélkedett?

Azt hiszem az ilyen felfogásban is van valami igaz, s hogy talán nem keletkezett volna az «Universitas scientiarum» mostani formájában, ha a tudományok differenciálódása, fejlettsége és befolyása a gyakorlati életre, csak megközelítőleg is olyan lett volna akkor, mint ma. Hiszen az újabb időben is látjuk, hogy bizonyos tudományok ápolására külön szakintézmények létesültek és létesülnek, p. o. a polytechnikumok, a mezőgazdasági akadémiák, az állatorvosi főiskolák stb., amelyek gyakorlati céljaikat így jobban vélik biztosíthatni, mint az egyetem keretében.

Az egyetemek keletkezésének menete sem ad egészen biztos felvilágosítást a vezető gondolatokról. Mert ha Ptolmseoos alexandriai iskoláját, mely már 280-ban Kr. e. létezett s melynek nyomán Görögországban és másutt hasonlók keletkeztek, talán már a mostani értelemben, a tudományok összességét ápoló intézetnek, egyetemnek is lehet nevezni, azok az egyetemek, amelyek később, a középkorban, a XI. században először Olaszországban keletkeztek, tulajdonképpen már megint csak szakiskolák (jogi, orvosi iskolák) voltak és még a XII. században alapított párisi egyetemen (a nyugati egyetemek mintaképén) is, maga az «Universitas» elnevezés sem vonatkozott annyira a tudományokra, mint inkább a tanárookra és a tanítványokra, kiknek összessége képezte az egyetemet. (Universitas magistrorum et

scholarium.) Csak később lett ebből az «universitär litterarum et scientiarum».

De bármiképen volt is a dolog, azt mondhatjuk, hogy az egyetem nem elavult intézmény, melyet a szakiskoláknak kellene felváltania, hanem ellenkezőleg: hogy sohasem volt olyan modern mint most a XX. században. Mert ha bizonyos is az, hogy az egyes tudományszakok terjedelme és azoknak alapos tanulmányozásának és ápolásának feltételei kizárják azt, hogy valaki minden fakultás által képviselt szakmában otthonos, tehát szakember legyen, mégis mindenki előtt, aki a modern élet igényeit nyílt szemekkel látja, bizonyos az is, hogy az egyetem módot nyújt mindenkinek, hogy magát azon egyoldalúságtól és dogmatizmustól megóvja, melyen saját szakmája ápolása, kivált pedig annak a gyakorlati életben való alkalmazása, a legjobb igyekezet mellett is, hajótörést szenvedhetne.

A gondolkodás módja és a világfelfogás az, melyet az egyetem, ha az általa nyújtott alkalmakat kellően felhasználjuk, képes a legnagyobb mértékben befolyásolni, az egyetemi polgárnak, de a társadalomnak is legnagyobb hasznára.

Megszűnik az a korlátoltság, mely nagyon könnyen lábra kap, ha kizárólag egy szakma légkörében élünk, ha nem ismerkedünk meg sem más szakmáknak a tények megállapításánál követett módszereivel, sem az azokból levont következtetések természetével, főleg abból a szempontból, hogy ezek kényszerítők, valószínűek vagy csak lehetségesek-e.

Szóval az egyetem az igazi szabad, azaz kritikus gondolkodás iskolája, melyen mindenki szóhoz

juthat, melyen minden szakma képviselője nyíltan megmutatja, hogy miképen dolgozik, milyen eredményekben bízik s milyenek azok, melyek a szigorú tudományos kritika követelményeinek néni felelnek meg.

Hogy mennyire üdvös lehetne az igazi, – sajnos ezidőszerint még nem eléggé megerősödött – egyetemi szellem, azt néhány időszerű példán láthatjuk.

A joghallgatók köréből kerül ki a legtöbb törvényhozó és törvényt-alkalmazó és politikus.

Egy új, fontos, a nemzet életébe vágó törvény alkotásához, anélkül, hogy annak szükségéről erősen meg volnánk győződve, aligha mernénk hozzáfogni. De ez az erős meggyőződés csak a tények és azon utak ismeretén alapulhat, melyeken ezen tényekhez jutottunk. Tegyük fel, hogy egy új törvény alkotásáról volna szó, mely a tuberkulózisban megbetegedett emberek bejelentését és az egészségesektől való elkülönítését rendelné el, tehát nyilván valami, ami mélyen beleavatkozik a családok életébe, a polgárok önrendelkezési jogába. Mi szükséges ahhoz, hogy egy államférfiú ilyen törvény elfogadását az igaz meggyőződés hangján és erejével javasolhassa, a törvényhozók pedig elfogadják? nyilván az, hogy azon igazságról meg legyenek győződve, hogy a beteg veszélyezteti az egészséges embert; ehhez pedig szükséges, hogy legalább némi betekintésük legyen abba, hogy miképen állapították meg azt, hogy a tuberkulózisnak mi az okozója, a fertőzés pedig miképen történik. De ez oda is vezet, hogy mindenki előtt élénk színekben fog feltűnni az a különbség, ami a szigorú és a természettudomá-

nyokban otthonos vizsgálati és bizonyítási módszer és a között van, melyekhez a jog- és államtudományok kénytelenek folyamodni s melyek között a statisztikai, még a legerősebbek egyike, tehát az, melyet a természettudomány úgyszólván csak a legvégső esetben, csak nagy óvatossággal és eredményeiben igen gyakran kételkedve alkalmaz.

Vegyünk még egy példát. Az a politikus, az az államférfiú, akinek alkalma volt a természettudományi gondolkodással, a tüneményeknek a természettudományokban megkövetelt szigorú bírálatával, a körülményeknek gondos, minden tévedést lehetőleg kizáró mérlegelésével és óvatos következtetéseivel megismerkedni, talán inkább tartózkodni fog mint más, olyan, kellőleg be nem bizonyított feltételeken alapuló politikától, mely az országot sikertelenség esetén katasztrófába dönthetné, s amelynek siker esetén is alig volna más benső értéke, mint az, mellyel egy szerencsés kártyás is dicsekedhetik.

Mindenesetre hajlandó lesz az a politikus, aki a természettudományok légkörében is élt és akibe tehát a reális alapokon való gondolkozás úgyszólván be lett oltva, azon felfogásnak hódolni, hogy a vele együtt élő emberi generációnak ugyanazon joga van a békés életre, életének és kulturájának megtartására, mint az utána következő generációknak s hogy csak ellenséges támadás indokolhat egy háborút, nem pedig a fantáziának valamely szüleménye, mely be nem bizonyított és be nem bizonyítható hypothézisekből szerkesztett, a nemzeti hiúságnak kedveskedő képet használ fel arra, hogy népét beleuszítsa olyan

vállalatba, melyet legjobb esetben is kultúrjavainak feláldozásával, fejlődése megakasztásával, számtalan ember boldogságának és életének elpusztításával fizethetne meg. Mindezt pedig csak azért, hogy azok, akik utánuk következnek, egy darab ideig fényesebb szituációba kerüljenek és ideig-óráig talán nagyobb biztonságban ringathassák magukat ! Hát nem olyan abszurdum-e az, mintha mi most tartózkodnánk szénbányáink kihasználásától, fáznánk és nélkülözésekre ítélnék magunkat csak azért, hogy majd az utánuk következő generációk melegedhessenek és elláthassák magukat minden kényelemmel, melyről mi most élők lemondunk.

Vajon nem így fest-e az entente vezetőinek politikája? Hiheti-e valaki, hogy a világ bele-sodródhatott volna ilyen katasztrófába, ha az említett politikusok olyan reálisan gondolkoztak volna, mint a természettudósok, ha követték volna ezeknek óvatos, körültekintő módszerét; ha nem lettek volna igazi kritikához nem szoktatott, jel-szavak után induló, felületes fiskálisok és nemzeti hiúságtól vezetett, legjobb esetben pedig dogmatikus diplomaták?

Ez a felfogásom talán túlságosan idealisztikusnak fog tetszeni sokaknak, akiknek az a véleménye, hogy a politikában mint mozgató erő elsősorban az egyéni hiúság, becsvágy és önző érdek szerepel. De ha nézetem esetleg idealisztikus, ez utóbbi valószínűleg túlzottan pesszimista. A valóság az lesz, hogy a diplomaták önzése erősen belejátszik cselekedeteikbe, de nem egyedül határozza meg azokat.

De ha véleményem szerint alig lehet abban

kétkedni, hogy a jogászok kiképzése, általános emberi vagy filozófiai szempontból, nem lesz elégtő, ha az csakis a szorosan vett jogtudományi disciplinákra szorítkozik és nélkülözi azt az iskolát, mely az ember helyzetének felismerésére a világrendben, természetes, individuális jogainak, törekvéseinek és hajlamainak méltatásához és ezeknek kellő összhangba hozatalához az állameszmével vezet, s melyet csakis a természettudományok, beleértve az orvosi tudományokat, nyújthatnak: viszont az sem kétséges előttem, hogy az az orvos és természettudós, aki csupán szakmájára szorítkozva nem vesz tudomást az államszervezetről, az embereknek egymáshoz és az államhoz való viszonyáról és az ezeket meghatározó és mozgató erőkről, melyek a jogi intézményekben, a közigazgatásban és a politikában nyilvánulnak meg: olyan egyoldalú és korlátolt látókörű lesz, hogy akkor, mikor a saját szakmájában tudományosan biztosan megállapított eredményeknek az országnak vagy az egész emberi társadalomnak hasznára való gyakorlati értékesítéséről van szó, terméketlenné, tehetetlenné válik, mert nem képes megválogatni az erre alkalmas időt és eszközöket, sőt talán még annyi betekintése sem lesz, hogy képes volna a kivethetőség szempontjából felhozott ellenvetéseket súlyuk szerint bírálni vagy méltányolni.

De más szakmák, illetőleg fakultások sem nélkülözhetik a kapcsolatot másokkal. A bölcsészeti fakultás részben ugyan a különböző szakmákra való előkészítő szerepét viszi, (p. o. történelmi, filozófiai, nyelvészeti előadások, jogászok és tanári pályákra készülők, – matematikai és természet-

tudományiak, orvosok és szintén tanári pályákat választók számára), de itt is szükséges bizonyos nexus más fakultásokkal, különösen a helyes középiskolai tanárképzés szempontjából, melynek általános, úgyszólván alapvető disciplinája, a paedagógia. Gyermeknevelés és tanítás megkívánják, hogy a tanár ne csak speciális szakmájában legyen otthonos, hanem ismerje legalább valamennyire a tanuló pszichológiáját, fiziológiáját, sőt pathológiáját is, vagyis nagyjában azon véletlen vagy bizonyos életkorral gyakran járó kóros változásokat, melyeknek a gyermek szervezete alá van vagy alá lehet vetve s melyektől oly gyakran függ nemcsak a tanítás eredményessége, de a tanuló ifjúság jóléte és egészsége is.

Utoljára hagytam a papi pályát, illetőleg a theologiai fakultást, mert ennek vonatkozása a többi fakultásokhoz talán a legkevésbé szembeötlő. De véleményem szerint tévednénk, ha azt hinnők, hogy előnyünkre válna annak elzárkózása a többiektől. Ha meggondoljuk, hogy épen a papnak milyen számos, intim érintkezési alkalma van a néppel, alig lehet elég nagyra becsülni azt a tanító és felvilágosító szerepet, melyet a nép jóléte érdekében vállalhat. Főleg a népegészségügy terén fejthetne ki üdvös működést, ami az orvosi fakultással való kapcsolatot igazolja, de a nép vagyonosodásának előmozdításában is, ami szűk-ségessé teszi, hogy betekintése legyen a jog- és államtudományokba, de bizonyos természet-tudományokba is, mert az anyagi jólét feltételeihez épen úgy tartoznak közigazgatási és jogi ismeretek, mint olyanok, melyek mint p. o. a

mezőgazdaság, jórészben természettudományi ismereteken alapulnak.

Ha már most azt kérdezzük, hogy az egyetem jelenleg eleget tesz-e a fentiekben körvonalazott hivatásának, azt mondhatjuk, hogy az interfakultaris kapcsolat eszméje a hirdetett előadásokban ugyan még nem domborodik ki eléggé, s hogy kívánatos volna, nagyobb számban mint eddig, olyan kollégiumok megtartásáról is gondoskodni, melyek mint népszerűek, a különböző fakultásokhoz tartozó hallgatók kölcsönös igényeinek jobban megfelelnek, mint a nagyobb, terjedelmű és bizonyos szakismereteket már feltételező rendes előadások; de hogy az az egyetemi polgár, ki szélesebb látókör szükségét érzi, már most is azon helyzetben van, hogy ezt, bizonyos válogatott kollégiumok hallgatásával megszerezhesse.

Ilyen általános érdekű kollégiumok volnának p. o. a jogi karon azok, melyeket a jog- és államtudományokba való bevezetésül, a nemzetgazdaságtanról és annak elméletéről, a politikáról, jogbölcészetről, jogtörténelemről hirdetnek.

Az orvosi fakultáson általános érdekűek volnának főleg az általános élettani (szaporodás, fejlődés, öröklés), továbbá az érzékek élettanáról szóló, továbbá a közegészségtani, elmekórtani és törvényszéki orvostani előadások.

De az utóbbi háromra nézve meg kell jegyezni, hogy a jog- és államtudományi kar már régebben gondoskodott arról, hogy ilyenek, nem orvosok, különösen pedig a joghallgatók igényeihez és előkészültségéhez mérten, a jogi karon magán tartassanak meg, erre hivatott orvostanárok által

és hasonlóan intézkedett nemrégén a bölcsészeti kar is a közegészségtant illetőleg.

A bölcsészeti fakultáson végre legnagyobb számmal található az általános érdekű előadások, úgy a filozófiai, mint történelmi, földrajzi, fizikai, biológiai stb. tudományok csoportjában. De talán nem felesleges különösen rámutatni az embertani, továbbá az általános állattani, összehasonlító bonc- és szövettani előadásokra, melyek nagyon alkalmasaknak látszanak arra, hogy bármely fakultásbeli hallgató ezekkel kezdje meg azon kollégiumoknak sorozatát, melyek hivatva lesznek látókörét kiszélesíteni és befolyást gyakorolni a világról való felfogására és nevelni őt elfogulatlan természetes gondolkodásra.

AZ EGYETEMI IFJÚSÁGHOZ.

PETZ GEDEON dr., a bölcsészettudományi kar Dékánjának
az 1915-16. egyetemi évet megnyitó beszéde.

Egyetemünk hagyományos szokása szerint én-nekem – mint azon kar dékánjának, amely az egyetemnek ezévi rektorát adta – jutott az a megtisztelő és kedves feladat, hogy megnyitó ünnepünkön az egyetem ifjúságához néhány buzdító szót intézzek.

De amikor ifjúságunkhoz akarok szólani s végigtekintek e gyülekezeten, megilletődve elfogódik a szívem: fiatalságunk javarésze távol van, nem ülheti meg ma velünk együtt az Alma mater ünnepét! Hallgatóink száma ezidőszerint négyezerrel kevesebb, mint a béke utolsó éveiben: a királyi szónak engedelmeskedve egyetemünknek négyezer ifjú polgára fogott fegyvert a házáért. A halállal szembenézve ott küzdöttek ők is Szerbia földjén s a Kárpátok lejtőin, dicsőséget szereztek ők is a magyar névnek Galícia síkságán és az orosz várak alatt, az Isonzó partjain és a tiroli bérceken, hőiesen harcolva mindenütt mindnyájunkért, nemzeti létünkért, szabadságunkért, kultúránkért! Valóban csak most értjük és érezzük igazán a «szent tavasz»-nak, a *ver sacrum*nak, amelyről az ókori írók regélnek, megrendítő jelentőségét, amikor mi is odaadtuk a hadak istenének nemzetünk szent tavaszát, ifjúságunk színejavát,

virágát! Őket, a távollevőket üdvözöljük erről a helyről is, köszöntjük őket szeretetünk egész melegével: adjon a Mindenható nekik, a küzdőknek erőt és kitartást, fegyvereiknek sikert és diadalt, – azoknak pedig, akik sebesülten vagy betegen szenvednek, avagy idegen rabságban sínylődnek, enyhülést és boldog hazatérést! . . . És akiknek számára nincsen többé visszatérés, akik immár csendesen pihennek távol sírjukban, álmodjanak ők boldog hazáról, amelyért ifjú életüket adták, – mi pedig hálánk hervadhatatlan koszorújával áldozunk dicső emlékükhöz!

*

De amíg északon s délen sorsdöntő harcok dúlnak, nekünk, az itthonmaradottaknak sem szabad tétlenül maradnunk. Nekünk is ki kell vennünk a magunk részét a nagy küzdelemből, mindegyikünk fokozott tevékenységet fejtve ki abban a körben, azon a helyen, ahová őt a Gondviselés állította. A háború nemcsak a csata-tereken s a lövőárkokban folyik: érezzük, hogy e nehéz időben mindnyájunknak szenvednünk, de mindannyiunknak cselekednünk is kell. Magát a küzdelmet voltaképen nem is kell valami rendellenes és kivételes állapotnak tekintenünk: a természet körében s az emberiség fejlődésében ép a küzdelem az állandó, a normális állapot s a háború csak fokozottabb nyilvánulása ennek a végtelen harcnak. Küzdelem az egyes ember élete is: *vivere militare est* (Seneca *Epist.* 96. 5.), – enélkül nincsen sem siker, sem fejlődés, sem haladás; a nyugalom tespedést és enyészetet jelent. Az északi germánoknak egy ősrégi mondája, me-

lyet Snorri *Eddája* tartott fenn számunkra, a *Hjadninga vígról*, Hédin nemzetségének mithikus viadaláról szól. A hősök reggeltől-napestig harcolnak, sokan elhullanak, éjjel azonban a királyleány az elesetteket bűvös erejével ismét életre kelti s a viadal másnap megújul és tovább folyik. Ez pedig folyton ismétlődik, a nappal elesettek éjjel újra fölkelnek s így harcolnak nap-nap után a világ végéig . . . íme, az emberiség örökös küzdelmének, nemzedékek minduntalan megújuló harcának képe: egyesek minden nap elhullanak, de utódaikban ismét életre kelnek, – a halált új élet váltja fel, az élet azonban harcot is jelent végtelen időkig! .

A nagy küzdelemből, tudjuk, maga a tudomány sem vonja ki magát, sőt a maga eszközeivel, vívmányaival, találmányaival, az orvosi tudománygyógyító erejével hatásosan támogatja katonáink fegyveres harcát. Vájjon a tudomány, amely – úgy látszik – csak a béke nyugalmában tud igazán fejlődni, nem jut-e ezzel ellenmondásba a maga igazi természetével és hivatásával? Bizonyára nem, – sőt a tudománynak is épen a harc, a küzdelem a sajátos jellemzője. «Küzdelem a tudomány igazi életformája, – úgymond Paulsen, a jeles német bölcsele s az egyetemi intézmények historikusa – a régi és az új igazságok harca, a régiek a maguk birtokállományát védelmezik, az újak a maguk szükségszerű voltát amazok fogyasztékosságával bizonyítják». (Friedrich Paulsen, *Die deutschen Universitäten und das Universitätsstudium* 1902. 263. 1.). A tudomány területe valóban egy nagy csatatér, amelyen az ellentétes fel fogások és irányzatok küzdenek, e küzdelem végső

célja pedig az igazság. Harcias hangon szól gyakran a tudományos kritika is, a *polémia* pedig neve szerint is (a görög πόλεμος szóból) egyenesen háborúskodást jelent.

Így azután természetes, hogy a tudomány szolgáltatásban álló intézményünknek, az egyetemnek fejlődése és működése ugyancsak jórészt a küzdelem jegyében folyik. Küzdelmes volt az egyetem fejlődése már csak azért is, mivel évszázadokon át harcolnia kellett azért, ami az egyetemnek – épügy, mint a tudománynak és a nemzeteknek is – igazi éltető eleme: a szabadságért. A tudományos kutatás szabadság és a tanítás szabadsága: ez az, amiről az egyetem, ha igazán *tudomány-egyetem* akar lenni, soha senki kedvéért le nem mondhat; ezért küzdött a múltban s ezért fog küzdeni, hogyha kell, a jövőben is minden földi hatalommal szemben!

Az egyetemi tevékenységnek ezt az egyrészt szabadabb, másrészt küzdelmesebb természetét önök közül elsősorban azoknak kell érezniök, akik a középiskola padjairól kerültek most ide, a tudomány csarnokába. Ami a középiskola feladata: az egyes szakok körében a megállapított igazságok közlése és megértetése, annak az egyetemen is fontos szerepe van, – hisz az egyetem nemcsak a tudomány szolgáltatásban áll, hanem egyúttal bizonyos életpályákra készíti elő ifjúságát s így meg kell ennek adnia a szükséges szakismeretet, tájékoztatnia kell azt a tudomány mai állásáról is. Az egyetem magasabb feladata azonban az, hogy önálló tudományos munkásságra képezze ki hallgatóit, s így itt már nem lehet helye annak a nyugalmas passzív befogadásnak,

melyet a középiskola egyenesen megkíván. Itt nincsen már helyén a *jurare in verba magistri*, itt a tanár együttes munkára szólítja tanítványait, ez a munka pedig a tudományos igazságért való küzdelmet jelenti: Erre a közös küzdő tevékenységre utal az a régi eredetű megszólítás, amely a külföldi egyetemeken tanárok és egyetemi polgárok közt most is dívik: *commilitones*, – együtt küzdök, bajtársak ők a tudomány harcterén! Ez a szellem nyilatkozik meg már az egyetem elméleti előadásaiban is, amelyek a tudomány eredményeit úgy mutatják be, amint létrejöttek: feltüntetve az egymással harcban álló ellentétes felfogásokat, állást foglalva velük szemben és ezzel a hallgatóságot is állásfoglalásra és kritikus gondolkodásra serkentve. Az élőszóbeli előadásnak épen az a jelentősége az Írott cikkel vagy a könyvvel szemben, hogy az előadónak eleven tevékenysége a hallgatóban is együttműködő aktivitást ébreszt. Becsüljük meg tehát ezeket az előadásokat s ne higyjék, hogy könyvek vagy épen másoknak írott jegyzetei is teljesen pótolhatják őket! Bizonyára mi tanárok magunk buzdítjuk önöket legnyomatékosabban könyvtárainknak, e szellemi fegyvertáraknak látogatására, könyvek és folyóiratok forgatására: ezek egészítik ki az előadásokat, amelyek nem terjeszkedhetnek ki minden részletre, s a jövőben, ha önök elhagyják az egyetemet, csak ezeknek segítségével követhetik majd nyomon a tudomány haladását. A könyv holt betűi azonban mégis híján vannak az élő szó hatalmának. Amikor az ember emberhez szól, az élő szó ereje a másokban is eleven energiát ébreszt. A tanárnak, amíg egy-egy problémára nézve a

maga felfogását megalkotja, sokszor valósággal át kell küzdenie magát az eltérő és ellentétes felfogások tömegén: ennek a küzdelemnek nyoma marad az előadáson is, amikor valamely tudományos nézetet a maga eleven meggyőződéseképpen hirdet. A meggyőződés hangja, az egyéniség lehellete pedig maradandóbb hatással van minden írásnál s a hangsúly nyomatéka vagy egy mellékes megjegyzés jobban kiemelheti vagy megvilágíthatja a tények kapcsolatát, mint a könyvnek lapokra terjedő fejtegetése.

Az egyetemnek azonban az elméleti előadások mellett vannak más intézményei is, amelyeknek elsősorban ép az a rendeltetésük, hogy a hallgatók öntevékenységét, alkotó kedvét ébresszék és kellő módon kifejtsék. Már a középkori egyetem is gondoskodott bizonyos mértékben ilyen irányú intézményekről, s bár főfeladatául a megállapított tudományos anyagnak közlését, áthagyományozását tekintette, az előadások kiegészítéseiképpen gyakorlati célzattal főképp a vitatkozások, a *disputációk* intézményét fejlesztette ki. Az aulában megjelentek tanárok és tanulók, magisterek, baccalaureusok és scholarisok, tudományos tételeket állítottak fel, ezeket az egyik fej megtámadta, a másik védelmezte, s e szenvedélyes vitában a tudományos igazságot igyekeztek diadalra juttatni (v. ö. Paulsen id. h. 20. s k. 1.). íme itt is a küzdelem, a szellemi fegyverek mérközése az egyetem csarnokában! A mai egyetem más intézményeket ismer, amelyekkel sikeresebben és módszeresebben érhető el a gyakorlati képzésnek s az önálló tevékenység fejlesztésének célja: ezek a, tudományos gyakorlatok és szemináriumok,

laboratóriumok és klinikák. Az ezen intézményekben és intézetekben való tevékeny részvétel ma már elengedhetetlen kötelessége az egyetemi polgárnak, itt válik ő, a «hallgató» cselekvővé, ezek készítik őt elő az Önálló tudományos dolgozásra, ezek ismertetik meg vele a tudományos kutatás módszereit és eljárását. Alapos természettudományi és orvosi ismeretek megszerzését ily intézetek nélkül ma már el sem képzelhetjük, de ugyancsak nagy fontosságuk van a filológiai, történeti és jogi oktatás terén is: a hallgató itt hozzájuk jut magukhoz a forrásokhoz és gyakorlati úton elsajátítja a tudományos anyag használatát. Itt kapják meg önök a tudományos küzdelem fegyvereit, itt tanulják meg forgatásukat, hogy kellőképp előkészüljenek magasabb feladatokra, hogy egyetemi pályájuk végén egy-egy tudományos problémát sikeresen megoldhassanak s a tudomány küzdőterén a maguk hadvezéri tehetségét kimutassák, helytelen felfogások ellen felsorakoztatva és harcba állítva a maguk tudományos argumentumainak csapatait, lerombolva elavult okoskodások bástyáit avégből, hogy védve és támadva, végül diadalra vezessék az igazságot!

Azonban alaposan elmélyedve azon tudomány-szak tanulmányozásába, amelyet életük feladatául választottak, óvakodjanak, ifjú hallgatóim, a szűk látókörű egyoldalúságnak veszedelmétől! Igyekezzenek a rokon szakokban is tájékozódni, sőt kíséreljék figyelemmel távolabb eső tudományok fejlődését is. Ne feledjék el, hogy majdan önökből, a mai ifjúságból kerülnek ki hazánk vezetői, önök lesznek a nemzet intelligenciája, ennek pedig nem-

csak szakismeretre és tudományra, hanem műveltségre is van szüksége.

Ép e műveltségnek követelménye, hogy az ismeretszerzés, az értelmi képzés mellett esztétikai képzésüket s ezzel együtt szívük, kedélyük képzését is mindig szemük előtt tartsák. A tudományosan képzett ember is gyönyörködhetik és gyönyörködjenek is mindabban, ami szép – az irodalom, a művészet és a természet körében egyaránt. A szépirodalom, a költészet remekeiről ne feledkezzenek meg szakszerű tudományos foglalkozásuk mellett sem. Éljenek át újból a költővel az ő élményeit, élvezzék képzeletének ragyogását s lőadásának lendületét és zengzetességét. A szépirodalom alkotásai közül azonban csak az igazán értékesekhez forduljanak, ne akarjanak minden áron modernnek lenni, ne leljék csak abban örömeiket, ami legújabb s amit a lármás reklám nagy hangon magasztal. Hiszen a világháború óriás tüze mellett most teljes jelentéktelen voltukban mutatkoznak azok a mindenféle «irányok», melyek a századvégi és századeleji irodalom talaján felburjánzottak: az ágyúk dörgése mellett jórészt el is hallgattak azok a különféle kozmopolita, impresszionista, futurista és egyéb írócskák, akik előbb háborítatlanul játszották kisedet játékaikat. A háborúnak más tekintetben is hatása volt szépirodalmi olvasmányunk kiszemelésére. Bensőségesebb, melegebb szeretettel fordulunk megint nemzeti irodalmunk jelesei felé s kissé elhidegülünk a külföldi írókkal szemben. Sok volt a keserű csalódásunk, s az angol cselszövés, a francia bosszúvágy, az orosz barbárság és az olasz hit-szegés mintha elidegenített volna bennünket e

népek irodalmától is. Ez emberi szempontból érthető, de azért mégsem volna helyes, ha teljesen elfordulnánk mindattól, amit a béke napjaiban az egész emberiség örökértékű kincsének tartotunk. Elvégre Dante és Shakespeare, Molière és Tolsztoj most is oly magasan fölötte állanak honfitársaik minden gyarlóságának és gonoszságának, hogy hűséges szövetségesünk, a német nemzet irodalmának remekei mellett az ő műveiket továbbra is nyugodt lélekkel élvezhetjük. Mellesleg mondva: az irodalmi olvasmány mellett ne hanyagoljuk el az idegen nyelvek tanulmányozását sem, – ezek a nyelvek kulcsai nemcsak a külföldi szépirodalomnak, hanem a tudománynak is, ennek ismeretére pedig a jövőben is nagy szükségünk lesz. Kövessük ebben is derék szövetségesünk példáját: a németek ebben a tekintetben, az idegen népek nyelvének, irodalmának és tudományának tanulmányozásában s ezzel az idegen néplélek ismeretében is alaposabb készülségre tettek szert s a háborúra ebben a tekintetben is jobban felkészültek, mint közös ellenfeleink, akik gögös elbizakodottságukban nem tartották érdemesnek, hogy más népek szellemi alkotásait és nemzeti sajátosságait kellőképen megismerjék.

A szépirodalom, a költészet remekeiben való gyönyörködés mellett igyekezzenek behatolni a képzőművészetek és a zeneművészet alkotásainak tanulmányozásába és élvezetébe is. És keressék fel a legnagyobb művészek, a természetnek szépséges alkotásait is és gyönyörködjenek bennük: az élet küzdelmében ők nyújtanak az embernek erőt és megnyugvást. Ott, a szabad természet ölében teljesíthetik legjobban a test kultúrájának, edzé-

sónek és erősítésének feladatát is, – aminek fontosságára ugyancsak a mai idők tanítanak bennünket nyomatékosan, amikor a hazának életérdeke, hogy gyermekei testben és lélekben egészségesek legyenek. Az ember pedig testének edzését, erejének fejlesztését is leghathatósabban küzdelem árán éri el, amikor a természet hatalmas erőivel szembeszáll: átszeli a tenger hullámain, elkalandozik az örök hó és jég hónába s felkúszik az égbe meredő bércek sziklafalain. S ennek a küzdelemnek is mindenkép édes a jutalma. Amikor feljutunk a büszke hegy oromra, elmerül alattunk a köznapi élet minden bújával-bajával, s amikor bepillantunk a természet örök szépségeinek mélyébe, minmagunkat is jobban megismerjük, mert most már tudjuk, mily akadályokat képes a mi törékeny testünk legyőzni, s a gyönyörűséget is kétszeresen érezzük abban a tudatban: ezt magam küzdöttem ki magamnak! Ily percekben közelebb jutva a mennyhez, közelebb vagyunk az istenséghez is, – ily pillanatok emléke végigkísér bennünket életünkön, ily pillanatok hatása alatt úgy érezzük, hogy talán jobb emberekké is lettünk.

Valóban, erre is törekedniök kell, ifjú hallgatóim, hogy *jó emberekké* legyenek. Mert minden szellemi és testi kiválóság csekély értékű lesz, értelmi és esztétikai kultúránk fogyatékos marad, ha nem törekszünk arra, hogy az ethika követelményeinek is megfeleljünk. Az igaznak és a szépségnek eszméje mellett a sokszor megénekelte trias harmadik tagjának, a jó ideájának épen a mai komoly időkben fokozott jelentősége van: ezek az idők újra mutatják, hogy az ideális javaknak minden földi- kincsnél nagyobb az értékük. A

renyhe béke éveiben oly gyakran kigúnyolt érények, a vallásosság és a hazaszeretet, a kötelességtudás és a lemondás, a hűség és az áldozatkészség, amelyek előbb már-már divatjukat multák, ma ismét régi fényükben tündökölnék s visszatettségesszel fordulunk el az önzés és a materializmus jelenségeitől, amelyek, sajnos, e nagy időkben sem vesztek ki végképen.

Bizonyára mindnyájan ismerik Arany János szép szavait:

Előtted a küzdés, előtted a pálya,
Az erőtlen csügged, az erős megállja.
És tudod, az erő micsoda? – Akarat,
Mely előbb vagy utóbb, de borostyánt arat.

(*Domokos napra.*)

Legyenek rajta önök is, hogy ily erős, szilárd akaratra szert tegyenek, de ne feledjék, hogy ennek csak akkor van igazi értéke, ha erkölcsi elvekhez igazodik. Az erkölcsi törvény tisztelete a tudós emberre is, sőt ő reá nézve elsősorban kötelező. A német idealizmus nagynevű bölcselője, Fichte mondotta azt a tudós hivatásáról szóló örökbecsű művecskéjében, hogy «a tudós legyen korának erkölcsi tekintetben legjobb embere». («Der Gelehrte soll der sittlich beste Mensch seines Zeitalters sein». *Über die Bestimmung des Gelehrten* 1794. 94. 1.). Arra törekedjenek önök is mindnyájan, hogy minden cselekedetükben erkölcsi elvek szerint járjanak el, s hogy minden tekintetben feddhetetlen, szilárd jellemű egyéniségekké fejlődjenek.

Ily akarattól áthatva, ily érzülettel eltelve s minden, egyebeit, rábízva «az istenség vezető kezére»

készüljenek fel az élet küzdelmére, amely önök előtt valójában csak most nyílik meg. És míg a távollevők odakint fegyverrel kezükben végigharcolják a nagy harcot, önök, az itthonlevők, szerezzék meg a tudomány fegyvereit lankadatlan erővel és kitartással!

S ha majd eljön az a nap, az az áldott nap, amikor ők lobogó zászlókkal, diadalmas harsonszóval visszatérnek ide körünkbe, hadd legyenek önök méltók öhozzájuk, a harcokban edzettekhez, hogy velük versenyezve és vállvetve együtt folytassák a nemes harcot hazánk boldogságáért, dicsőségéért! Oh, vajha ez a nap mielőbb reánk virradna ebben az új egyetemi esztendőben, amelynek küszöbét most átlépjük! Vajha közel volna az az idő, amikor gondjaink felhői végképen elszállnak, eloszlanak, s ismét leragyog reánk a békének áldásos napja, – vajha közel volna az az idő, amikor boldogan megnyugodva, hálával telve fogjuk rebegni az egek Urához azt a szent fohászt, melyet most még fegyverzörgés közepett intézünk hozzá: Isten, áldd meg a magyart! . . .

Ezzel a fohással ajkunkon, a bizalomnak és reménynek érzésével szívünkben az 1915/16-i egyetemi évet megnyitottnak nyilvánítom.

TARTALOM.

	<i>Lop</i>
Előszó. Írta: <i>Grósz Emil</i>	3
A magyar királykoronázás jelentősége. Írta: <i>Mihályfi Ákos</i>	5
Állam és jog. Írta: <i>Magyary Géza</i>	26
Az egyetemi élet befolyása a világnézetre. Írta: id. <i>Liebermann Leó</i>	46
Az egyetemi ifjúsághoz. Írta: <i>Petz Gedeon</i>	56